

*Izveštaj
Ranog
Upozoravanja
Kosova*

Izveštaj #4

Maj-Avgust 2003

Gledišta izneta u ovoj publikaciji pripadaju autorima i ne izražavaju obavezno poglede UNDP-a i USAID-a.

***SISTEM RANOG UPOZORAVANJA –
Sistematski pristup
za sprečavanje konflikta***

Projekat "Sistem ranog upozoravanja Kosova" ima za cilj osposobljavanje analitičara sa Kosova da predvide potencijalne krize i da, na osnovu odgovarajućih zaključaka, daju preporuke u pogledu politika za sprečavanje kriza. Pružanjem preporuka za preduzimanje preventivnih mera, izvedenih na osnovu analize trendova i monitoringa ključnih sektorskih indikatora o osnovnim uzročnim faktorima konflikata, teži se da subjektima razvoja i izgradnje mira na Kosovu izveštaji budu sredstva za strateško planiranje, reagovanje na vreme i kreiranje politika.

Projekat "Sistem ranog upozoravanja" predstavlja regionalnu inicijativu; aktuelno, u okviru mnogih programa UNDP za Jugoistočnu Evropu izradjuju se izveštaji ranog upozoravanja, koji se publikuju periodično. Izveštaji se sufinansiraju od strane USAID, a izradjuju se u Institutu za razvojna istraživanja "Riinvest" i od strane nezavisnih analitičara Kosova.

Za daljne informacije u vezi SRU molite se da kontaktirate predstavništvo UNDP-a na Kosovu, Naselje Pejton br.14, Priština; Tel. +381 (38) 249066/066; Fax: +381 (38) 249065; e-mail: early.waring.ks@undp.org.

Vaši komentari i reagovanja su od značaja za dalji razvoj izveštaja. Molite se da komentare i reagovanja uputite na adresu: early.waring.ks@undp.org.

IZABRANI INDIKATORI

	Septembar-Decembar 2002	Januar-April 2003	Maj-Avgust 2003	Trend
Stopa rasta GDP-ja (godišnja), %	-	4-5*	4-5*	↔
Stopa inflacije (godišnja), %	-	4-5*	4-5*	↔
Bankarski depoziti, milioni €	419	428 (januar-mart)	453 (april-jun)	↗
Uročeni depoziti, milioni €	-	146 (mart)	149 (jun)	↗
Trgovinski bilans, milioni €	-	-247	-178	↘
Broj registrovanih lica koja traže posao	257.505 (dhjetor)	268.440 (mart)	276.781 (jul)	↗
Indeks cena, % (u poredjenju sa mesecom maj 2002)	102,1 (decembar)	102,5 (mart)	99,6 (jun)	↘
Bazične penzije (mesečne), €	28	35	35	↔
Politički pesimizam, % ("nezadovoljni" ili "jako nezadovoljni" sadašnjim političkim kretanjima)	31,8	41,7	37,3	↘
Ekonomski pesimizam, % ("nezadovoljni" ili "jako nezadovoljni" sadašnjim ekonomskim kretanjima)	58,0	67,7	65,0	↘
Subjektivno blagostanje, % (ekonomska situacija u porodici ista ili lošija nego prošle godine)	72,2	80,9	87,9	↗
Indeks poverenja potrošača, % (poverenje potrošača u zdravlje privrede)	-	-	18,0	-
Zadovoljni radom UNMIK-a**, %	63,8	51,9	43,1	↘
Zadovoljni radom SPGS-a, %	73,1	64,1	71,4	↗
Zadovoljni radom Vlade, %	74,1	74,9	78,1	↗
Zadovoljni radom Skupštine Kosova, %	76,7	71,9	74,7	↗
Zadovoljni radom KFOR-a, %	87,6	85,4	81,4	↘
Povratak iseljenih, broj povratnika	-	182 (do februara)	1.416 (do kraja juna)	↗
Lična bezbednost, % ("Donekle bezbedni" ili "potpuno bezbedni" na ulici)	58,9	52,9	59,6	↗

* - Projekcija trenda

** - "Zadovoljni" ili "vrlo zadovoljni" radom institucija; podaci za novembar 2003. u prošlom izveštaju obuhvatili su i procenite respondenata koji su odbili pružiti odgovore

SADRŽAJ

IZVRŠNI PREGLED	1
POLITIČKA I INSTITUCIONALNA STABILNOST	3
Opšta situacija	3
Razlike u ocenama dosadašnjih dostignuća na Kosovu	3
Mnjenja respondenata o političkoj situaciji i radu institucija	5
Transfer i podela kompetencija	7
Dijalog između Prištine i Beograda	7
EKONOMSKA I SOCIJALNA STABILNOST	9
Opšti trendovi	9
Makroekonomski trendovi	9
Javno mnjenje o ekonomskoj situaciji	12
Socijalne tenzije i pritisci na budžet	13
Privatizacija: početak procesa, nejasnoće i izazovi	14
MEDJUETNIČKI ODNOSI	17
Opšta situacija i ispitivanje javnog mnjenja	17
Elementi koji otežavaju zajednički život i integraciju	18
Faktori koji mogu pogoršati međuetničke odnose i integraciju manjina	19
JAVNA I LIČNA BEZBEDNOST	21
Stanje sigurnosti	21
Faktori koji otežavaju efikasnost policijskih i sudskih organa	23
Percepcije respondenata o organizovanom kriminalu	24
ANEKS 1. Izabrani rezultati ispitivanja javnog mnjenja	26
ANEKS 2. Dogadjaji u periodu maj-avgust 2003	32

LISTA AKRONIMA I SKRAĆENICA

BPK	Bank and Payment of Kosovo
CIVPOL	Civil Police (Policija UNMIK-a)
EFS	Ekonomsko-Fiskalni Savet
EKK	Energetska Korporacija Kosova
EU	Evropska Unija
GDP	Gross Domestic Product (Bruto Domaći Proizvod)
IOM	International Labour Organization
IPS	Institucije Privremenog Samoupravljanja
IRU	Izveštaj Ranog Upozoravanja
KAP	Kosovska Agencija Poverenja
KFOR	Kosovo Forces
KPS	Kosovska Policijska Služba
KZK	Kosovski Zaštitni Korpus
MEF	Ministarstvo Privrede i Financija
MRSB	Ministarstvo Rada i Socijalnog Blagostanja
MSP	Mala i Srednja Preduzeća
OEBS	Organizacija za Evropsku Bezbednost i Saradnju
PTK	Pošta i Telekomunikacije Kosova
SPGS	Specijalni Predstavnik Generalnog Sekretara
SRU	Sistem Ranog Upozoravanja
SZK	Statistički Zavod Kosova
UNDP	United Nations Development Programme
UNHCR	United Nations High Commissariat for Refugees
UNMIK	United Nations Interim Administration Mission in Kosovo
UNSK	Unija Nezavisnih Sindikata Kosova
USAID	United States Agency for International Development

IZVRŠNI PREGLED

Politička i institucionalna stabilnost:

Politička situacija i institucionalni život na Kosovu tokom perioda maj – jul 2003. godine može se okarakterisati relativno stabilnom. Javno mnjenje o radu ključnih institucija za nijansu je povoljnije nego tokom perioda januar – april 2003., izuzev o radu UNMIK-a. Situacija postaje kompleksnijom tokom avgusta, nakon ubistva dvaju mladih Srba, praćena pojačanim angažovanjem Beograda prema kosovskom pitanju. Ovi događaji su rezultirali verbalnim pooštavanjem odnosa između Beograda i Prištine, i može uticati na buduće albansko-srpske odnose, kao i na dijalog između Prištine i Beograda. Naše ispitivanje javnog mnjenja sprovedno pre ovog pooštavanja pokazalo da 30,4% anketiranih Albanaca i 21,1% Srba misle da će se međuetnički odnosi poboljšati nakon početka dijaloga.

Postoje razlike u ocenjivanju dosadašnjih dostignuća na Kosovu. Medjunarodna zajednica ih ocenjuje kao “značajan napredak”. Ocene kosovskih albanskih lidera su uglavnom pozitivne, dok srpski lideri ocenjuju da je medjunarodna misija na Kosovu otkazala. Kosovski albanski lideri optužuju UNMIK da je spor u transferu i podeli kompetencija. Jasno definisanje operacionih planova i vremenskog okvira za ostvarivanje punoznačnog transfera kompetencija doprinelo bi prevazilaženju takvog kritizma.

Ekonomska i socijalna stabilnost:

Tokom perioda maj-avgust 2003. nastavljani su nepovoljni trendovi nekih makroekonomskih indikatora: dinamika ekonomskog rasta je opala, broj nezaposlenih je povećan, trgovinski deficit je još uvek veoma visok. Tokom ovog perioda došli su do izražaja takodje: (i) porast socialnih tenzija, naročito među zaposlenima na nekim sektorima koji se financiraju od strane konsolidovanog budžeta Kosova; pored ostalih, prosvetni i zdravstveni radnici su najavili masovne štrajkove zbog malih plata; (ii) nezadovoljstva sa sadašnjim tokom procesa privatizacije. Iako se privatizacija nalazi u njenoj početnoj fazi, izvesni potencijalni izvori tenzija mogu se još sada predvideti: 1) nezainteresovanost kupaca i cena prodatih preduzeća, 2) netransparentnost i socijalna kohezija, 3) odnosi KAP-a sa opštinama oko vlasničkih pitanja, (4) razlike u tumačenju postojećeg zakonskog okvira, i (5) upotreba privatizacionih fondova. Percepcija javnog mnjenja o ekonomskoj situaciji njihovih porodica, kao i o uslovima za zapošljavanje i poslovnu delatnost je veoma nepovoljna.

Javljanje se i ne mali problemi u vezi ojačanja ekonomskog sistema, naročito u domenu ekonomskih politika i transferu kompetencija od strane UNMIK-a ka IPS-u. Sadašnje ekonomske politike (porezi, financiranje biznisa, trgovinske politike) su u suprotnosti sa potrebama za ekonomski razvoj i generisanje radnih mesta. Ovo čini da investicije na Kosovu budu skupe i odražava se negativno na konkurentsku sposobnost proizvodnog biznisa. Predlozi profesionalnih institucija i poslovne zajednice za smanjenje poreza na kapitalna dobra, povećanje srednjeročnih i dugoročnih kredita i za regulisanje trgovinskih odnosa sa susednim zemljama treba da se učine što je moguće ranije, pre nego što se ekonomska kriza produbi još više.

Medjuetnički odnosi:

Odnosi medju Albancima i Srbima tokom perioda maj – avgust 2003. karakterisani su dvema različitim fazama: i) fazom izvesnog relaksiranja medjuetničkih odnosa tokom perioda maj – prva polovina avgusta i ii) fazom znatnog njihovog pogoršanja tokom druge polovine avgusta, nakon ubistva dvaju mladih Srba u selu Goraždevac blizu Peći. Ispitivanje javnog mnjenja pokazuje da su mnjenja Albanaca i Srba polarisana u pogledu mnogih pitanja koja se odnose na zajednički život i integraciju Srba u kosovsko društvo: (i) obe strane misle da je najveći uzrok napetih medjuetničkih odnosa nespremnost druge strane za integraciju, (ii) imaju potpuno različita mišljenja o statusu Kosova, (iii) potpuno različito ocenjuju rad medjunarodnih i kosovskih institucija i (iv) ispoljavaju malu spremnost da se slože sa povratkom iseljenih lica na njihovo okruženje. Pogoršanje medjuetničkih odnosa i otežavanje stvaranja uslova za povratak izbeglica i integraciju manjina u kosovsko društvo može ubuduće biti prouokovano: 1) jednostranim aktima predodređivanja statusa Kosova, 2) pozivima srpskih lidera za povratak srpske vojske i policije na Kosovo i za prekid transfera kompetencija na IPS, 3) najavljenim održavanjem separatih izbora kosovskih Srba.

Javna i lična bezbednost:

Tokom prvog šestomesečja 2003. godine zabeleženo je poboljšanje i stabilizovanje na nekim sektorima bezbednosti. Stanje javne i lične sigurnosti znatno je pogoršano tokom avgusta meseca, kada su učestali slučajevi napada eksplozivnim sredstvima na policijske i pravosudne institucije. Najčešći slučajevi su zabeleženi u regionu Peći, ali i Mitrovice, što je uticalo da je osećanje sigurnosti respondenata u ovim regionima bude nepovoljnije u odnosu na ostale regione. U složenim prilikama koje vladaju na Kosovu, efikasnost policijskih i pravosudnih organa otežano je usled: (i) velikog broja još uvek ne razjašnjenih teških krivičnih dela i napada na policijske ustanove, (ii) još uvek nedovoljne saradnje stanovništva sa policijskim i sudskim organima, i (iii) velikim brojem lakog oružja koje stanovništvo poseduje.

Ispitivanje javnog mnjenja indicira veoma visok nivo percepcije respondenata o postojanju organizovanog kriminala. Oko 72% albanskih respondenata, 28% respondenata Srba i 40% respondenata ostalih nesrpskih manjina smatraju da je organizovani kriminal prisutan u “srednjoj meri” ili “velikoj meri”. Respondenti svih nacionalnosti mnjenja su da je organizovani kriminal prisutniji u oblasti teških krivičnih dela. Ovo mnjenja nameće potrebu da se teška krivična dela razotkriju efikasnije, kako bi se povećalo osećanje sigurnosti građana Kosova.

POLITIČKA I INSTITUCIONALNA STABILNOST

Opšta situacija

1. Politička situacija i institucionalni život na Kosovu tokom perioda maj – jul 2003. godine mogu se okarakterisati kao dosta stabilni. Relativan mir je bio uslovljen sledećim faktorima: daljnjim opadanjem tenzija između albanskih političkih subjekata, porastom samopouzdanja i angažovanja kosovskih institucija naspram UNMIK-u i privremenim vakuumom u politici prema Kosovu stvorenog u Srbiji i među liderima srpske manjine nakon ubistva premijera Zorana Djindjića. Tokom ovog perioda došle su do izražaja izvesne razlike u oceni dosadašnjih dostignuća na Kosovu od strane raznih relevantnih aktera, kao i u pogledu stepena i intenziteta transfera kompetencija od strane UNMIK-a ka kosovskim institucijama.

Ubistvo mladih Srba sredinom avgusta i politička ofanziva Beograda prema pitanju Kosova koja je nakon toga usledila doveli su do verbalnog pooštavanja odnosa između Beograda i Prištine, što može imati uticaja na buduće albansko-srpske odnose.

Razlike u ocenama dosadašnjih dostignuća na Kosovu

2. U junu i julu 2003. godine došli su do izražaja razlike u rekapitulaciji dostignuća tokom četiri godina uspostave privremene međunarodne misije na Kosovu juna 1999. godine. Razlike u oceni ove misije izrazili su: (i) međunarodna zajednica (ii), albanski lideri i (iii) srpski lideri.

(i) **Ocene međunarodne zajednice i UNMIK-a.** Ključna reč ovih ocena je bila ona o postizanju “značajnog progressa”¹. “Od represije, patnji i tragedije u 1999. godini, Kosovo ide prema slobodnom, funkcionalnom i demokratskom društvu”, izjavio je Michael Steiner na sednici Saveta Bezbednosti UN-a održane 3 jula². SPGS M. Steiner pre njegovog odlaska sa Kosova insistirao je na to da je UNMIK jedna “storija uspeha” jer “je celokupna slika Kosova promenjena na bolje”³.

Neki inostrani krugovi izrazili su rezerve prema dosadašnjoj dinamici transfera vlasti od UNMIK-a ka kosovskim institucijama. “Došlo je vreme da kosovari preuzimaju više odgovornosti na sebe”, izjavio je zamenik Sekretara odbrane SAD, tokom jedne njegove posete Kosovu⁴. Time se relativizuje slogan glavnog administratora Steiner-a “standardi pre statusa”. Potreba za relativizacijom i oročenjem standarda javlja se kao izvesna pragmatična modifikacija usled zadnjih razvoja u međunarodnoj politici, koji utiču na promene u misiji zaštitnih trupa KFOR-a i civilne administracije na Kosovu. NATO je već objavio planove o velikom

¹ “Four years into the mandate of the United Nations Mission in Kosovo, the province has made significant progress in achieving autonomy and self-government, but firmly establishing the the rule of law and creating a sustainable foundation for economic growth and development remain chalanges”; Report by UN Secretary-General Kofi Annan, July 1 2003.

² Security Council 4782nd Meeting* (AM), Press Release SC/7807.

³ Izveštaj SPGS-a Michael Steiner-a ispred Stalnog saveta OEBS-a u Beču; dnevni list “Koha ditore”, 9 maj 2003.

⁴ Dnevni list “Koha ditore”, 18 maj 2002.

deangažovanju na Kosovu. Trupe KFOR-a, koje trenutno iznose oko 23.000, do kraja godine će se smanjiti na 17.000, da bi se naredne godine smanjile na samo 7.000⁵.

(ii) **Ocene albanskih lidera.** Ocene albanskih lidera Kosova o dosadašnjim dostignućima bile su uglavnom pozitivne. "Kosovo je zabeležio napredak na svim poljima", izjavio je Predsednik Kosova Ibrahim Rugova⁶. Ali bilo je i suprotnih mišljenja. UNMIK se optužuje da nije uspostavio punu kontrolu na celoj teritoriji Kosova ni nakon četiri godine administriranja, pošto na severu Kosova još dan danas tolerišu se različiti oblici paralelnih institucija Srba, koje nisu integrisane u kosovske institucije i koje su pod uticajem ili su dirigovane od administracije Srbije.

U otvorenom pismu Ministra za Javna pitanja, g. Jakup Krasnićija, upućenom UNMIK-u, UNMIK se optužuje da uopšte nije bio zainteresovan da ojača autoritet kosovskih institucija. Što više, u ovom pismu g. Krasnićić tvrdi da UNMIK ima jednu tajnu agendu za favorizovanje interesa Srbije⁷. I Predsednik Skupštine Kosova, g. Nedžad Daci, je tvrdio da administracija UNMIK-a je "spora i neprofesionalna"⁸. Nakon što je zamenik glavnog administratora Charles Brayshaw opovrgnuo učinjene optužbe, tvrdeći da "većina kosovara se ne slaže sa Jakup Krasnićijem"⁹, ostali albanski kosovski lideri izašli su pred javnost sa pomirujućim izjavama, potvrdivši ponovo podršku UNMIK-u.

(iii) **Ocene srpskih lidera.** Srpski lideri se žale i optužuju UNMIK da nisu stvorili uslove za potpunu sigurnost i slobodu kretanja srba. Oni takodje smatraju veoma sporim sadašnji proces povratka Srba i pripadnika ostalih manjina koji su se iseljili sa Kosova nakon ulazka NATO trupa na Kosovu 1999. godine. "Politička situacija na Kosovu izgleda gora nego 1999. godine", izjavio je predstavnik Unije Srbije i Crne Gore na sednici Saveta sigurnosti UN-a¹⁰.

Posle izvesnog mirnog nakon ubistva Premijera Djindjića, Beograd se ponovo usredsredio na pitanje Kosova. Glavni zahtev kosovskih Srba i Beogradske administracije jeste ponovno potvrđivanje suvereniteta Srbija nad Kosovom. Beograd zahteva puno uvažavanje Rezolucije 1244 Saveta bezbednosti OUN-a. Premijer Živković je optužio UNMIK da se ne pridržava Rezoluciji 1244¹¹. Sadašnje pooštavanje političkog kursa Srbije prema Kosovu najavljuje porast tenzija ubuduće¹².

⁵ Dnevni list "Koha ditore", 7 maj 2003.

⁶ Govor Predsednika Kosova Ibrahim Rugova na Svetskom forumu održanom u Kras Montani krajem juna 2003.

⁷ Ovo pismo je upućeno za vreme kada je g. J. Krasnićić zamenio Premijera Vlade Kosova. Konkretne optužbe ministra Krasnićića su da UNMIK primenjuje pravni sistem Srbije, da je sistem bezbednosti politizovan i da je u Policijskoj službi Kosova namerno favorizovao i unapredio kvadar koji je pre rata bio angažovan u tajnoj policiji Srbije.

⁸ Dnevni list "Koha ditore", 26 jun 2003.

⁹ Dnevni list "Koha ditore", 1 avgust 2003.

¹⁰ Govor g. Dejana Sahovića na sednici SB OUN-a, održane 3 jula 2003. godine, Security Council 4782nd Meeting* (AM) Press Release SC/7807,

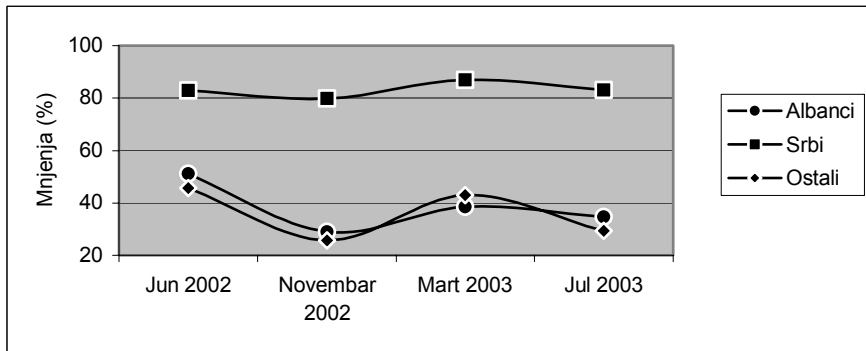
¹¹ "Srbija je ispunila njene obaveze prema Rezoluciji 1244, dok UNMIK ne", izjavio je Premijer Zoran Živković uporedivši pri tome Kosovo sa Kiprom. Dnevni list "Koha ditore", 24 maj 2003.

Nova platforma Srbije o Kosovu formulisana je od strane zamenika Premijera Vlade Srbije i Šefa Koordinacionog centra za Kosovo Nebojće Čovića. Platforma sadrži 9 tačaka. Osim zahteva za puno sprovođenje Rezolucije 1244, koji za njih podrazumeva ponovno potvrđivanje suvereniteta i svojine Srbije na Kosovu, u ovoj platformi sadržani su i neki radikalniji stavovi, što pokazuje da Srbi i Srbija su se opredelili za jedan oštiji kurs prema Kosovu. Pored nepromenljivosti granica, Čović najavljuje da će se u novom ustavu Srbije uvrstiti i jedan paragraf koji zabranjuje svakom građaninu i svakoj instituciji da dignu ruke od Kosova; dnevni list "Koha ditore", 22 jul 2003.

¹² U Srbiji ima i realističnih i kritičnih stavova prema službenoj politici. Tako, Nataša Kandić, direktor Fonda za humanitarno pravo, je reagovala na pozive koje je službeni Beograd uputio Srbima za

Mnjenja respondenata o političkoj situaciji i radu institucija

3. Naše ispitivanje javnog mnjenja ostvareno u julu 2003. godine potvrđuje ponovo trendove zabeležene u prethodnim našim ispitivanjima, manifestovane relativno visokim nivoom nezadovoljstva svih zajednica koje žive na Kosovu sa sadašnjom političkom situacijom i odgovarajućim događajima (vidi sl. 1.1). U poredjenju sa martom 2003. godine, u julu 2003. godine zabeleženo je izvesno malo smanjenje nezadovoljstva svih zajednica. Za jednu trećinu anketiranih Albanaca sadašnja politička situacija na Kosovu je “jako nezadovoljavajuća” ili “nezadovoljavajuća” (34,7%) – vidi tabelu A.6 u aneksu; kao i u ostalim anketama, Srbi izražavaju veće nezadovoljstvo sa stanjem: 83,1% anketiranih Srba deklariraju se da su “jako zadovoljni” ili “zadovoljni”, dok mnjenja pripadnika ostalih manjina su bliži mnjenju Albanaca, ali sa za nijansu manje izraženom nezadovoljstvu (38,9%).

Sl. 1.1. Trendovi “političkog pesimizma”- procenti “nezadovoljnih” i “jako nezadovoljnih” respondenata sa političkim tokovima u periodu jun 2002 – jul 2003; Izvor: ispitivanja mnjenja.

Za razliku od velikog razmimoilaženja u mnjenju Albanaca i Srba o aktuelnoj političkoj situaciji, ove se dve zajednice slažu u znatnoj meri oko entiteta koji su odgovorni za ovo stanje. Prema našem ispitivanju javnog mnjenja, najveća odgovornost kako od strane respondenata Albanaca tako i Srba (oko 65% obeju strana) adresira se UNMIK-u, dok oko 18% respondenata obeju zajednica su mišljenja da odgovornost snosi IPS (tabela 1.1). Treba naglasiti da se ova odgovornost manje adresira političkim partijama, dok je odgovornost koja se pripisuje civilnom društvu skoro zanemarljiva.

Tabela 1.1. Mnjenje respondenata o entitetima koji su odgovorni za aktuelnu političku situaciju (%)

	Respondenti uopšte		“Nezadovoljni” ili “jako nezadovoljni” respondenti		“Zadovoljni” ili “jako zadovoljni” respondenti	
	Albanci	Srbi	Albanci	Srbi	Albanci	Srbi
UNMIK	65,4	64,8	68,0	66,7	63,9	54,8
IPS	18,0	17,3	14,9	16,3	19,3	22,7
Političke partije	14,4	16,0	14,9	15,3	14,5	18,2
Civilno društvo	2,3	1,9	2,2	1,6	2,3	4,5
Ukupno	100	100	100	100	100	100

Izvor: Ispitivanje javnog mnjenja, jul 2003.

bojkot institucija, okvalifikujući ga kao “politiku koja sprečava integraciju Srba u kosovsko društvo”; dnevni list “Koha ditore”, 7 maj 2003. S druge strane, analizirajući zadnje razvoje, Biljana Kovačević - Vučo misli da se u Srbiji “nastavlja mилошевићевska legalistička šizofrenija”, dnevni list “Koha ditore”, 22 jul 2003.

4. Zadovoljstvo respondenata radom ključnih institucija, kako međunarodnih tako i kosovskih, u julu mesecu 2003 je za nijansu povoljnije nego u martu 2003. godine, osim kada je u pitanju UNMIK, kod koga je zapaženo konstantno opadanje još od novembra 2002. godine (vidi sl. 1.2 i tabelu A.7 u aneksu).

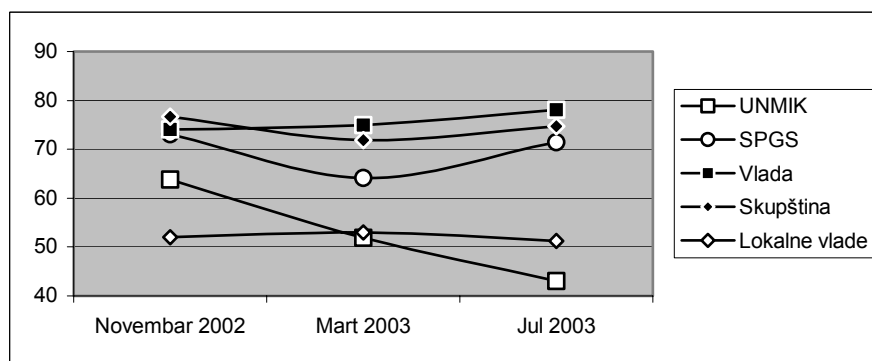

Fig. 1.2. Trendovi zadovoljstva radom ključnih institucija - procenti "zadovoljnih" i "jako zadovoljnih" respondenata sa radom nekih institucija tokom perioda novembar 2002 – jul 2003;
Izvor: ispitivanja mnjenja.

Razlike u mnjenjima albanskih i srpskih respondenata u julu 2003. godine su velike, dok su mnjenja pripadnika ostalih manjina sasvim blizu mnjenju Albanaca. Respondenti Srbi ocenjuju potpuno negativno rad svih ključnih institucija, bilo međunarodnih bilo kosovskih – vidi tabelu A.8 u aneksu, dok albanski respondenti daju više pozitivne nego negativne ocene o radu svih međunarodnih i kosovskih institucija, osim UNMIK-a, za koji ima više negativnih (52,2) nego pozitivnih stavova (42,4%). Od međunarodnih institucija albanski respondenti imaju najbolje mišljenje o radu KFOR-a (85,1% "zadovoljnih" ili "jako zadovoljnih" – vidi tabelu A.16 u aneksu).

5. Permanentno opadanje zadovoljstva respondenata radom UNMIK-a još od novembra 2002. predstavlja zabrinjavajuću činjenicu, uzevši u obzir ključnu ulogu ove institucije za ukupni razvoj Kosova. Uzimajući u obzir veoma visok procenat odgovornosti koji respondenti pripisuju UNMIK-u za sadašnje političko i ekonomsko stanje, razloge za nizak nivo zadovoljstva respondenata sa radom ove institucije treba dovesti u vezu sa nezadovoljstvom respondenata sa sadašnjom političkom i ekonomskom situacijom, postojećim socijalnim problemima, poteškoćama sa prenosom kompetencija kao i sa problemima u upravljanju u nekim javnim službama, pre svega u KEK-u i u PTK-u.

Regresiona analiza ispitivanja javnog mnjenja sprovedenog jula meseca 2003. godine indicira da su grupe albanskih respondenata nezadovoljni radom UNMIK-a uglavnom respondenti muškarci, više obrazovani, koji žive na selu, nezadovoljni političkom i ekonomskom situacijom, i oni koji se ne osećaju sigurnim na ulici i kod kuće (vidi tabelu A.9 u aneksu). Srpski respondenti nezadovoljni radom UNMIK-a su uglavnom oni koji su nezadovoljni sadašnjim političkim kretanjima.

6. U vezi najvećih problema kojima se Kosovo suočava, respondenti različitih nacionalnosti imaju različita mišljenja. Za Albance je najveći problem status Kosova, za Srbe javna i lična bezbednost, dok je za ostale pitanje nezaposlenosti (vidi tabelu A.10 u aneksu). Treba naglasiti da u poredjenju sa mesecima novembar 2002. i mart 2003., kada je pitanje nezaposlenosti za albanske respondente predstavljao najveći problem, status Kosova sad zauzima prvo mesto, dok se nezaposlenost svrstava na drugo mesto, a pitanje siromaštva na treće mesto. Status Kosova i siromaštvo

rangiraju se medju tri najveća problema i od strane srpskih respondenata i pripadnika nesrpskih manjina (vidi tabelu A.10 u aneksu).

Transfer i podela kompetencija

7. Potreba za pospešivanjem prenosa vlasti od medjunarodne administracije ka kosovskim institucijama biva naglašena sve više. Kosovske institucije traže od UNMIK-a da sastave operacione planove i utvrde odgovarajuće rokove za uspešan prenos kompetencija. Kosovari se supostavljaju kritikama koje im se upućuju, prema kojim oni nisu dokazali sposobnosti upravljanja, tvrdivši pri tome da oni i nisu imali instrumente za to.

8. Na drugom sastanku Saveta za transfer kompetencija, održanog 29 maja 2003., identifikovane su 44 oblasti nerezervisanih kompetencija koje će se prenositi, od kojih 19 odmah¹³. IPS insistira da u prvom paketu transfera kompetencija budu uključeni privreda, finansije i preduzeća javnih usluga. Aktualno, najveća neslaganja izmedju IPS-a i UNMIK-a se manifestuju u određivanju kompetencija u fiskalnoj kompetenciji, budžetskim politikama i kontroli nad KEK-om i PTK-om. Problemi sa snabdevanjem električnom energijom¹⁴ kao i sumnje o zloupotrebama sa fondovima PTK-a¹⁵ služe IPS-u kao argumenti za osporavanje kontrole koju sprovode UNMIK i KAP nad ovim preduzećima. Neuvažavanje zahteva IPS-a za odlučniju podelu kompetencija može još više produbiti neslaganja izmedju IPS-a i UNMIK-a¹⁶ i mogu uticati na spremnost IPS-a za saradnju sa UNMIK-om.

9. Daljnje produbljavanje neslaganja izmedju IPS-a i UNMIK-a u podledu podele kompetencija najavljuje i pismo Premijera Kosova, g. Bajram Redžepija, upućeno SPGS-u krajem avgusta¹⁷. Kabinet Premijera Kosova izgleda odlučniji u preuzimanju kompetencija, najavivši pri tome, u slučaju odbijanja od strane SPGS-a, preduzimanje ustavnih mera i javno publikovanje njegovih stavova. Kabinet Premijera Kosova insistira na potpuno preuzimanje kompetencija iz poglavlja V Ustavnog okvira, dok u pogledu poglavlja VIII, mada priznaje rezervisane kompetencije, traži takodje više kompetencija, ili najmanje zajedničko upravljanje u domenu bezbednosti, pravosuđstva i tretiranja manjina.

Relativno izazovni duh postavljanja gore iznetih zahteva za preuzimanje kompetencija, naročito onih koje se prema Ustavnom okviru smatraju rezervisanim za SPGS-a, može ozbiljno poljuljati odnose izmedju ovih subjekata.

Dijalog izmedju Prištine i Beograda

10. Dijalog izmedju Prištine i Beograda predstavlja pitanje od izuzetne važnosti za buduće albansko-srpske odnose, jer njime bi se mogla rešiti neka pitanja koja u ovo vreme opterećuju te odnose. Najavljen da će započeti u proleće, dijalog je odložen posle atentata nad Premijerom Djindjićem. Tokom maja meseca bilo je inicijativa da dijalog o tehničkim pitanjima počne tokom samita EU koji je održan u Solunu u julu 2003. Ipak ovo se nije desilo, jer je za Beograd bila velika koncesija samo pristajanje na činjenicu da Kosovo bude predstavljeno u ovom samitu, mada u okviru delegacije UNMIK-a – kao poseban politički entitet regiona. Pitanje dijaloga je ponovo postalo aktuelno sada, nakon dolaska g. Harri Holkeri-ja u svojstvu

¹³ UNMIK, Press Release 975.

¹⁴ Tokom jula 2003. izvršene su drastične redukcije u snabdevanju električnom energijom.

¹⁵ Direktor PTK-a, Leme Džema, suspendirana je u junu 2003. odlukom KAP-a usled sumnje za zloupotrebe i još uvek se nalazi pod istragom Financijske policije "Guardia di Finanza".

¹⁶ "Kosovari su samo dekor u strukturama za donošenje odluka u privredi"; citat iz intervjua g. Bajram Redžepija, Premijera Kosova, datog dnevnom listu "Zëri" 31 maja 2003.

¹⁷ "Koha Ditore" od 29 avgusta 2003. publikovala dokument, koji je okarakterisan poverljivim, prema kojem g. Bajram Redžepi traži više kompetencija za njegov kabinet.

SPGS-a po redovnoj dinamici naimenovanja glavnog administratora Kosova. Uspeh uspostavljanja i vođenja dijaloga donekle se može ugroziti nakon usvajanja krajem septembra 2003. godine Deklaracije o Kosovu u Skupštini Srbije, kojom se Kosovo definiše neodvojim delom Srbije. Na ovu deklaraciju su oštro reagovala političke partije Albanaca Kosova, dovodeći u pitanje samu opravdanost početka dijaloga.

11. Naše ispitivanje javnog mnjenja sprovedeno u julu 2003. god., pre tensionisanja međuetničkih odnosa izazvanog ubistvom dvaju mladih Srba u Goraždevcu i usvajanja Deklaracije u Skupštini Srbije, indiciralo je relativno povoljna mnjenja u pogledu započinjanja dijaloga i njihovih očekivanja od njega. Prema ovom ispitivanju, kako albanski tako i srpski respondenti ne izražavaju toliko strepnji od započinjanja dijaloga, koliko je ona prisutna kod lidera ovih zajednica. Samo 10,1% anketiranih Albanaca i 5,8% anketiranih Srba misle da će se međuetnički odnosi na Kosovu pogoršati nakon početka dijaloga (vidi tabelu A.11 u aneksu), dok 30,4% anketiranih Albanaca i 21,1% Srba misle da će se odnosi poboljšati. Da dijalog neće imati neki uticaj na te odnose misle 25,7% Albanaca i 47,9% Srba. Prema anketi organizacije Index-Kosova sprovedene takodje u julu 2003., 42% anketiranih Albanaca potpuno se slažu sa započinjanjem dijaloga, dok oko 17% slažu se delimično.

Što se tiče prioriternih pitanja koje treba da se razmotre u ovim razgovorima mnjenja su podelena. Pitanje nestalih osoba je za albanske respondente i pripadnike nesrpskih manjina prioriterno pitanje – kod Albanaca 65,3% i kod nesrpskih manjina 23,3%, dok kod srpskih respondenata prioriteno je pitanje iseljenih lica (52,6%) – vidi tabelu A.12 u aneksu. Pitanje nestalih lica je od visokog prioriteta i za srpske respondente (21,6%), dok za nesrpske manjine od prioriteta su položaj manjina na Kosovu i u Srbiji (13,5%) i povratak iseljenih (10,4%). Ostala pitanja (trgovina, lične isprave itd.) ne prelaze 7% ni kod Albanaca ni kod Srba, što znači da se od strane anketiranih lica ona ne smatraju za sada urgentnim pitanjima.

EKONOMSKA I SOCIJALNA STABILNOST

Opšti trendovi

12. Osnovne osobenosti socio–ekonomske situacije tokom perioda maj-avgust 2003. godine su:

- Nastavljanje nepovoljnih trendova izvesnih makroekonomskih pokazatelja;
- Porast socijalnih tenzija, posebno medju zaposlenima na sektorima koji se financiraju od strane konsolidovanog budžeta Kosova;
- Nezadovoljstva sa sadašnjim tokovima procesa privatizacije;
- Nepovoljne percepcije javnog mnjenja o ekonomskoj situaciji i o odgovarajućim negativnim trendovima.

Pored toga, javljaju se ne mali problemi u pogledu upravljanja procesom ojačanja ekonomskog sistema, naročito u oblastima ekonomskih politika i u transferu kompetencija od međunarodne administracije ka kosovskim institucijama. Ova pitanja nastavljaju biti veoma zabrinjavajuća u situaciji kada strategija prelaska od emergentne faze obnove posle konflikta ka održivom ekonomskom razvoju nije još uvek izgradjena.

Makroekonomski trendovi

13. Na osnovu raspoloživih podataka (vidi tabelu 2.1), aktuelni makroekonomski trendovi karakterišu se sledećim osobenostima:

- Stalnim smanjenjem dinamike ekonomskog rasta;
- Smanjenjem stope inflacije i indeksa potrošačkih cena;
- Stalnim rastom nezaposlenosti;
- Visokim trgovinskim deficitom (velikom disproporcijom između izvoza i uvoza);
- Nastavljanjem rasta bankarskih depozita i kreditne aktivnosti.

I pored poboljšanja u oblasti informisanja o ekonomskim kretanjima, postignutog pomoću periodičnih izveštaja i publikacija BPK-a, MEF-a i Statističkog zavoda Kosova, kako kvartalni tako i godišnji monitoring makroekonomskih indikatora ostaje još uvek veoma otežan¹⁸. Iz tog razloga, procena kretanja glavnih makroekonomskih indikatora (GDP, investicije u MSP, javne investicije, prosečni lični dohoci) nastavlja biti ozbiljan problem. S druge strane, time se otežava planiranje i sprovođenje politika za prevazilaženje postojećih razvojnih izazova.

¹⁸ Još uvek nekonsolidovana analitička baza čini da različite institucije daju različite procene o rastu GDP-ja i ostalih makroekonomskih indikatora, naročito GDP-ja po stanovniku, učešća budžetskih prihoda, kapitalnih investicija i vladinih izdataka u GDP.

Pokazatelji	2002	Januar-april 2003	Maj-avgust 2003
Nominalni GDP ⁽¹⁾	1.990	2.163	-
Godišnji rast GDP-ja (%)	7,4	4-5 ⁽²⁾	-
GDP po stanovniku (u Evrima) ⁽¹⁾	1.005	1.070	-
Godišnja stopa inflacije (%)	6,5	4-5 ⁽²⁾	-
Bankarski depoziti ⁽³⁾	394,6	427,5 ⁽⁴⁾	452,5 ⁽⁵⁾
Trgovinski bilans	- 1.730	- 247	- 178
Registrovana nezaposlenost	257.505 (decembar)	268.440 (mart)	276.781 (jul)
Indeks potrošačkih cena, u poredjenju sa mesecom maj 2002	102,1 (decembar)	102,5 (april)	99,6 (jul)
Bazične mesečne penzije (u Evrima)	28	35	35

(¹) – Procene MEF-a.
 (²) – Projekcije MEF-a; Monthly Macroeconomic Monitor, MEF, May 2003.
 (³) – BPK: jun 2003; (⁴) za period januar – mart 2003; (⁵) za period april – jun 2003.

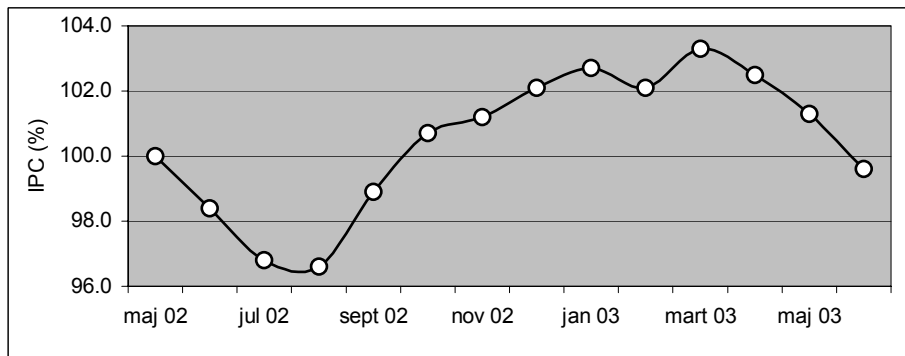
14. Trend GDP-ja. U nedostatku solidne baze podataka o ekonomskoj aktivnosti uopšte ili pak o trendovima potrošnje, procene o trendovima GDP-ja se razlikuju: Svetska Banka procenjuje GDP za 2003. godinu na 2,163 miliona Eura, dok MEF daje dve procene, 2.197 i 1.712 miliona Eura. Nezavisno od razlika, projekcije predviđaju da će se dinamika rasta GDP-ja najmanje prepoloviti. Projektuje se da će nominalni rast iznositi 7-8,5%, dok realni rast oko 3-4%. Podaci iz naših anketiranja MSP-a, ali i druge projekcije¹⁹, indiciraju da je na Kosovu na delu kriza prouzrokovana “šokom” radikalnog opadanja inostrane infuzije, koja se smanjuje za tri četvrtine u uslovima kada privreda Kosova još uvek nije osposobljena da takvu infuziju zameni generisanjem sopstvenih prihoda. Ovakav jedan trend nije u skladu da aktuelnim potrebama za prevazilaženje velikih disproporcija u privredi Kosova²⁰. S druge strane, nosioci ekonomskih politika (UNMIK, Vlada Kosova) ne preduzimaju potrebne korake za korigovanje dosadašnjih ekonomskih politika, naročito u pogledu politike poreza (preko smanjenja tarifa i poreza na kapitalna dobra, uvoz i inpute poljoprivredne proizvodnje), trgovinske politike i snabdevanja električnom energijom. Stanje u ovim oblastima je u suprotnosti sa potrebama za ekonomski rast i generisanje radnih mesta; tako, na primer, visoke tarife čine da investicije na Kosovu budu skupe, što se odražava negativno na konkurentsku sposobnost proizvodnih preduzeća. Predlozi od strane profesionalnih institucija za promene u ovim oblastima treba da se artikulišu što je moguće brže, pre nego što se ekonomska kriza produbi još više.

15. Cene i inflacija. Na osnovu podataka Statističkog zavoda Kosova, potrošačke cene tokom perioda mart – jun 2003. zabeležile su konstantan pad. Tokom ovog perioda indeks potrošačkih cena je zabeležio ukupno smanjenje od 1,7% (povrće – 20,0%, mleko, sir i jaja –1,2%, material i usluge za rutinsko održavanje domaćinstva –1,5%). Medjutim, tokom jednogodišnjeg perioda jun 2002. – jun 2003. ovaj indeks je porastao za oko 1,2% - vidi sl. 2.1.

Pored pada prouzrokovanog prolećnim sezonskim kretanjima, pad cena tokom perioda mart – jun 2003. treba dovesti u vezu sa sve manjom kupovnom moću stanovništva u poredjenju sa prvih 2-3 godina nakon konflikta, kada je potražnja kupaca bila znatno veća zahvaljujući međunarodnim donacijama i kada je nivo remitencija bio viši nego što je sada.

¹⁹ Consumer Price Index, SOK, June 2003.

²⁰ Za više detalja vidi Izveštaj Ranog Upozoravanja #2.

Sl. 2.1. Indek potrošačkih cena (IPC) za period maj 2002 – jun 2003; maj 2002 = 100. [Izvor: Statistički zavod Kosova]

16. Trgovinski deficit (izvoz i uvoz). Disproporcije između izvoza i uvoza došle su do izražaja još od 1999. godine i uticale su u stvaranju velikog trgovinskog deficita Kosova, koji je u 2002. godini iznosio –1.730,0 miliona eura. I u 2003. godini privreda Kosova suočava se sa ovim disproporcijama i jednim veoma izraženim trgovinskim deficitom: –247,1 miliona eura u prvom kvartalu i –177,9 miliona eura u drugom kvartalu. Aktuelni trgovinski deficit Kosova, koji se ne očekuje da će se brzo smanjiti, predstavlja realan izvor nestabilnosti, sa negativnim uticajem i na ostale makroekonomske pokazatelje. Osnovni problem leži u veoma malom izvozu koji Kosovo ostvaruje. Trendovi su veoma nepovoljni i u ovom periodu. Dok je u prvom kvartalu 2003. izvoz iznosio 8,83 miliona eura, u drugom kvartalu on je opao na samo 6,54 miliona eura, zabeleživši tako pad od 26,0%. S druge strane, uvoz nastavlja biti veoma velik u odnosu na izvoz, mada je u drugom kvartalu zabeležio pad od 28,8%.

17. Nezaposlenost. Stalno povećanje nezaposlenosti i njegov dugoročni karakter ostaju činioci sa najvećim destabilizacionim potencijalom na Kosovu posle konflikta. Trend rasta registrovanih nezaposlenih nastavlja se pogoršati i tokom ovog perioda. U poredjenju sa stanjem u decembru 2002., u julu 2003. godine je registrovana nezaposlenost povećana za 7% - od 257.505 na 276.781 lica koja traže posao. Samo tokom perioda mart - jul 2003. registrovana nezaposlenost je povećana za 3%²¹. I tokom ovog kvartala očuvani su trendovi i dugoročna struktura nezaposlenosti. Tako, u ukupnom broju registrovanih nezaposlenih žene učestvuju sa 45%, dok grupa dobne starosti 16-24 godina učestvuje sa 26%²².

18. Bankarski sistem. Bankarski sistem Kosova nastavlja njen razvoj. Tokom prvog šestomesečja ove godine bankarski depoziti su povećani od 427,5 miliona eura na 452,5 miliona u drugom kvartalu, što predstavlja povećanje od 5,8%²³. Oročeni depoziti, koji predstavljaju važan izvor za kreditiranje preduzeća, zabeležili su manje povećanje - od 146,0 miliona eura u prvom kvartalu na 149,4 miliona eura u drugom kvartalu. Kreditni trendovi su takodje pozitivni, sa dinamikom rasta od 115,7 miliona u prvom kvartalu na 162,7 miliona eura u drugom kvartalu, odnosno zabeležili su povećanje od 40,6%. Ovo se odrazilo na povećanje kredita u ukupnim depozitima od 27,0% na 36,0%, dok se učešće u oročenim depozitima povećalo takodje od 79,2% na 108,9%²⁴. Banke trebaju se usredsrediti na politike koje

²¹ Izveštaj MRSS-a, 2003.

²² Ibid.

²³ Monthly Statistics Bulletin, BPK, July 2003; ovi podaci predstavljaju srednje vrednosti za odgovarajuće periode.

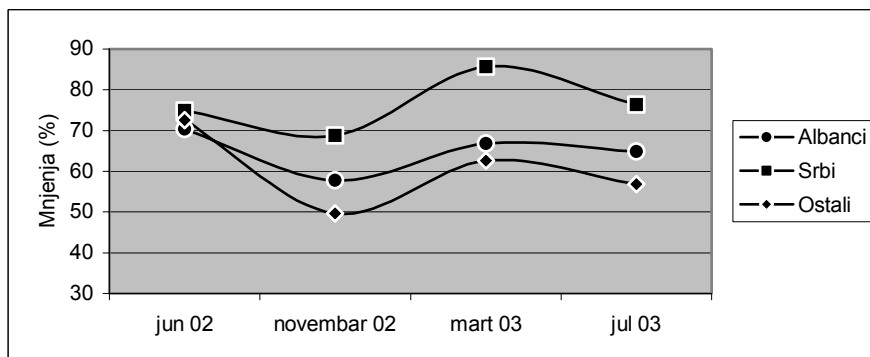
²⁴ Ibid.

dugoročnu štednju čine privlačnom, kako bi se stvorili uslovi za davanje srednjoročnih i dugoročnih kredita.

Uprkos poteškoćama u implementaciji garantnih instrumenata, do sada su se uzimaoci kredita pokazali urednim u vraćanju kredita. Prema procenama instituta Riinvest, tzv. loši krediti u martu 2003. godine učestvovali su sa oko 1,0-1,5% u ukupnom iznosu odobrenih kredita, što predstavlja mali procenat u odnosu na ostale zemlje²⁵. Međutim, naši intervjui sa komercijalnim bankama sprovedeni tokom jula i avgusta indiciraju njihovo povećanje od 2,0-2,5% tokom zadnjih meseci²⁶. Pitanju loših kredita treba posvetiti pažnju kako bi se očuvala sadašnja stabilnost bankarskog sistema Kosova. Rast loših kredita je znak o stvarnim poteškoćama koje pritiskuju poslovnost, kao što su: nesredjeno tržište, nelojalna konkurencija i nepovoljni uslovi financiranja, što imaju za posledicu smanjenu likvidnost poslovnosti.

Javno mnjenje o ekonomskoj situaciji

19. Naša ispitivanja javnog mnjenja pokazuju da respondenti različitih etničkih pripadnosti različito su zadovoljni sa ekonomskim kretanjima tokom perioda jun 2002. – jul 2003. (vidi sl. 2.2). Iako je ovo nezadovoljstvo u julu mesecu 2003. godine nešto manje nego u martu 2003., ono je još uvek veliko: oko 65% Albanaca, 76% Srba i 57% pripadnika ostalih nesrpskih manjina izjasnili su se “nezadovoljnim” ili “jako nezadovoljnim” sadašnjom ekonomskom situacijom (vidi tabelu A.2 u aneksu). Najveća nezadovoljstva su ispoljena u vezi stanja u porodičnim domaćinstvima. Oko 88% Albanaca, 90% Srba i 90% pripadnika nesrpskih manjina smatraju ekonomsku situaciju njihovih porodica istom ili gorom nego šest meseci ranije (vidi tabelu A.3 u aneksu).

Sl. 2.2. Trendovi “ekonomskog pesimizma” tokom perioda jun 2002 – jul 2003, izraženi preko procenata “nezadovoljnih” ili “jako nezadovoljnih” respondenata sa sadašnjom ekonomskom situacijom; [Izvor: Ispitivanja javnog mnjenja]

Gotovo nezavisno od etničke pripadnosti, odgovornost za sadašnju ekonomsku situaciju pripisuje se najviše UNMIK-u, a u manjoj meri Vladi Kosova. Oko 67% respondenata Albanaca, 62% Srba i 68% pripadnika nesrpskih manjina smatraju da

²⁵ Učešće loših kredita u ukupnom iznosu kredita u 2001. godini u nekim zemljama iznosilo je: Bosna i Hercegovina 9,1%, Hrvatska 7,2%, Makedonija 33,5%, Slovenija 8,2%, Bugarska 7,0%, Češka 11,8%), Estonija 1,3%, Poljska 18,3% i SAD 2,0%; Izvor: Fundamental Trends in Financial Sector/Banking Sector Trends Through 2001, Southeast Europe Financial Sector Conference, Zagreb, 2002.

²⁶ Trgovina kao glavna delatnost na Kosovu učestvuje sa najvećim procentom, oko 85%, u ukupnom iznosu loših kredita. Glavnu loših kredita čine uzimaoci kredita koji su po prvi put koristili kredite. Prema kreditnim rokovima, krediti uzeti na 12 meseci čine više od 84% loših kredita u odnosu na ostale kreditne robove. U ovim procenama nedostali su podaci iz Raiffeisenbank.

odgovornost snosi UNMIK, dok oko 24% Albanaca, 28% Srba i 26% ostalih odgovornost pripisuju Vladi Kosova (vidi tabelu A.4 u aneksu). Veoma malo respondenata misle da odgovornost snose lokalne vlade ili poslovna zajednica.

20. U cilju percepcije stanja u privredi, u okviru ispitivanja javnog mnjenja sprovedenog u julu 2003. obuhvaćena su i pet pitanja koja se odnose na poverenje stanovništva u zdravlje privrede²⁷. Rezultati našeg istraživanja u vidu odgovarajućih indeksa prikazani su u tabelama 2.2 i 2.3, dok je način njihovog izračunavanja opisan u tabeli A.5 u aneksu.

Kao što se iz tabela 2.2 i 2.3 vidi, najnepovoljnija komponenta indeksa poverenja potrošača jeste komponenta koja se odnosi na procenu sadašnjih uslova za zapošljavanje, dok su očekivanja respondenata u pogledu porodičnih prihoda za nadolazeći period najpovoljnija. 35% respondenata Albanaca veruju da će se prihodi njihovih porodica povećati, dok samo 4% njih veruju da se trenutno mogu zaposliti. Procene i očekivanja srpskih respondenata su manje povoljna od očekivanja i procena albanskih respondenata i pripadnika nesrpskih manjina.

	1. Aktuelni poslovni uslovi (%)	2. Očekivanja o poslovnim uslovima (%)	3. Aktuelni uslovi zapošljavanja (%)	4. Očekivanja o uslovima za zapošljavanja (%)	5. Očekivanja o ukupnim porodičnim prihodima (%)
Albanci	13	26	4	16	35
Srbi	6	14	3	6	18
Ostali	10	28	6	8	26

	Indeks poverenja potrošača (%)	Indeks aktuelnog stanja (%)	Indeks očekivanja (%)
Albanci	18,8	8,9	25,5
Srbi	9,4	4,4	12,5
Ostali	15,6	8,4	20,7

Socijalne tenzije i pritisci na budžet

21. U uslovima još uvek nepostojanog društvenog i ekonomskog razvoja dolaze do izražaja socijalne tenzije i pritisci u vidu zahteva za povećanje ličnih primanja na nekim budžetskim sektorima. Prosvetni radnici nisu prihvatili ponudjeno povećanje njihovih plata od 20%, tako da su krajem avgusta najavili organizovanje njihovog masivnog štrajka u slučaju da se njihovi zahtevi ne ispune²⁸. Slične najave došle su i od strane zdravstvenih radnika, penzionera i radnika Trepče²⁹. Aktuelne socijalne tenzije su posledica visokog nivoa nezaposlenosti i siromaštva. Bez obzira na etničku pripadnost, respondenti našeg ispitivanja javnog mnjenja rangiraju ova dva pitanja medju najveće probleme kojima se Kosovo trenutno suočava (vidi tabelu A.10 u aneksu). Tokom perioda prvi kvartal 2002. – prvi kvartal 2003. mesečna primanja u prosveti opala su od 141 na 129 eura, u zdravstvu od 133 na 124 eura³⁰,

²⁷ Istraživanje se zasniva na pet pitanja: dva pitanja koja se odnose na procene respondenata o sadašnjim uslovima za zapošljavanje i bavljenje biznisom, dok se ostala tri pitanja odnose na njihova očekivanja o uslovima za zapošljavanje i bavljenje biznisom, kao i o ukupnim porodičnim prihodima tokom narednih šest meseci.

²⁸ Štrajk nastavnika osnovnih i srednjih škola je već započeo prvog septembra.

²⁹ Radnici Trepče su takodje započeli štrajk prvog septembra.

³⁰ Monthly Macroeconomic Monitor, Kosovo, MEF, Economic Policy Department, May, 2003.

dok su penzije ostale na istom nivou (35 eura). S druge strane, naše ispitivanje javnog mnjenja indicira visok nivo siromaštva medju respondentima: oko 51% Albanaca deklarirali su da ostvaruju manje od 2 eura (oko 2 \$) i oko 43,4% njih manje od 1 eura dnevno (oko 1 \$), dok oko 52% Srba su deklarirali da ostvaruju manje od 2 eura dnevno i 25,8% njih manje od 1 eura dnevno³¹.

22. Sadašnje povećanje socijalnih tenzija može se takođe dovesti u vezu sa transparentijom budžetskih politika. Aktuelnu politiku raspodele budžetskog suficita, na koji ciljaju mnogi akteri, treba kritički razmotriti. Upravljanje budžetom se još uvek sprovodi iz dva centra (EFS i MEF), što čini maglovitim odgovornost za potrošnju i njenu efektivnost. Budžetska struktura treba da se kritički razmotri i da bude u skladu sa razvojnim prioritetima, i da se kao takva opravda pred onima koji plaćaju porez i pred javno mnjenje. Na ovaj se način mogu smanjiti nerealna budžetska očekivanja od strane njegovih potrošača i da se pridobije podrška mnjenja o socio–ekonomskom programu. Formiranje i potrošnja budžeta pod pritiscima može voditi ka pogrešnom pravcu.

Privatizacija: početak procesa, nejasnoće i izazovi

23. Skoro godinu dana posle usvajanja Pravilnika o formiranju Kosovske agencije poverenja (KAP), meseca maj 2003. godine raspisani su prvi tenderi za privatizaciju šest društvenih preduzeća³². Do kraja jula je prodato 5 preduzeća po metodi spin-off–a, dok za jedno preduzeće nije bilo zainteresovanih kupaca.

Prva runda tendera karakteriše se nevelikim interesovanjem za kupovinu preduzeća. Ukupno se prijavilo 22 kupaca, dok je od prodaje ostvareno ukupno 4,6 miliona eura. Najveće interesovanje za kupovinu su pokazali domaći kupci. Samo pet zainteresovana kupca su bila van Kosova.

Iako je privatizacija u njenoj početnoj fazi, još sada se zapažaju izvesni elementi koji mogu predstavljati izvor uznemirenja i tenzija:

- (i) Nezainteresovanost kupaca
- (ii) Cene prodatih preduzeća,
- (iii) Netransparentnost i socijalna kohezija,
- (iv) Odnosi KAP-a sa opštinama i vlasnička pitanja,
- (v) Razlike u interpretaciji zakonskog okvira između unija sindikata i KAP–a.
- (vi) Upotreba privatizacionih fondova.

24. **Nezainteresovanost kupaca.** U prvom krugu tendera došlo je do izražaja izvesno oklevanje kupaca za veće učešće u proces privatizacije. Ovo iz razloga što većina potencijalnih kupaca nisu u potpunosti shvatili pravila igre i odgovarajuće procedure, kao i usled pomanjkanja iskustva za takmičenja u privatizacionom procesu. Pобољшanje poslovnog ambijenta promovisaće veću konkurentnost u privatizaciji društvenih preduzeća. Ovo podrazumeva stvaranje jedne povoljnije investicione klime i podsticanje većeg broja domaćih i stranih investitora za učešće na tenderima za privatizaciju. U ovom smislu, izmene postojećih carinskih tarifa za uvoz opreme i sirovina koje se ne proizvode na Kosovu imale bi podsticajni efekat na ozbiljne investitore, a ujedno bi ojačali konkurenciju medju potencijalnim investitorima. U drugom krugu je interesovanje za kupovinu društvenih preduzeća

³¹ Prihodi od 2 \$ dnevno smatraju se merom siromaštva uopšte, dok prihodi manji od 1 \$ dnevno po stanovniku merom ekstremnog siromaštva; Human Development Report 2002, Oxford University Press, New York.

³² Pravilnik o formiranju KAP–a je usvojen posle brojnih diskusija i ponekad konfliktuoznih stavova na relaciji UNMIK – Vlada, poslovna zajednica i civilno društvo. Usvajanje ovog pravilnika je sledilo usvajanje operativnih politika i Pravilnik o zemlji. Odgovarajuća zakonska regulativa je usvojena u pomanjkanju konsenzusa sa institucijama Kosova i poslovne zajednice, kao i bez neophodne transparentije koja bi obezbedila bazični društveni konsenzus.

bilo znatno veće u poredjenju sa prvim krugom – 10 konkurenata na jedno preduzeće, u poredjenju sa 3,6 koliko je bilo u prvom krugu privatizacije. Prodajne cene preduzeća u društvenom vlasništvu u prvom krugu privukle su više kupaca u drugom krugu prodaje. Bez obzira na to, evidentno je odsustvo ozbiljnih stranih investitora u ovom procesu.

25. Cene prodatih preduzeća. Cene prodatih preduzeća mogu smatrane su veoma diskontovanim, tako da su prouzrokovali reakciju sindikata i radnika prodatih preduzeća i generisali su nezadovoljstva u nekim od prodatih preduzeća³³. Sadašnje percepcije radnika su posledica pomanjkanja jedne ozbiljne kampanje KAP-a i ostalih institucija u objašnjenju procesa privatizacije, njenih prednosti i nedostataka, kao i o dugoročnim dobitima koji od njega mogu imati ključni akteri, naročito u vezi sa doprinosom koji privatizacija ima za ekonomski razvoj i otvaranje novih radnih mesta u kasnijim fazama. Prodajna cena kosovskih preduzeća je rezultat uslova ponuda, zainteresovanosti kupaca i postojećeg ekonomskog okruženja. Tako nešto je trebalo i očekivati uzevši u obzir postojeće ekonomske politike (fiskalnu politiku i trgovinski režim), kao i poslovni ambijenat i investicionu klimu koje aktuelno ne favorizuju investicije. Svi ovi elementi treba da se analiziraju u pogledu perspektive sprovođenja operacionih politika. Privatizacija ne može biti uspešna ako se ona smatra kao izolovan proces i ako se ne potpomogne ekonomskim reformama, jačanjem institucija i sprovođenjem povoljnih politika za investitore. KAP treba da prevazilazi njeno zatvaranje u sebe i da promoviše aleancu sa odgovarajućim ključnim faktorima.

26. Netransparentnost i socijalna kohezija. Pomanjkanje konsenzusa iz pripreme faze odražava se na sadašnje poteškoće, sa izgledima negativnog uticaja i na kasnije faze. Sadašnja rešenja kocepta i modela privatizacije na Kosovu promovisani su u pomanjkanju konsenzusa medju ključnim akterima tranzicije: (i) Vlade, (ii) sindikata i (iii) UNMIK – a. Tako, Vlada neće imati mogućnosti da kontoliše sredstva prikupljena od prodaje preduzeća, dok predstavnici Unije nezavisnih sindikata Kosova (UNSK) ocenjuju da i pored beneficija koje pruža “kompenzacioni paket” oni su sprečeni da aktivno budu vlasnici jednog dela društvenih preduzeća. Nakon tendera, UNSK je senzibilisao njeno članstvo za promenu operativnih politika u pravcu³⁴:

- priznavanja staža radnika,
- potpisivanja kolektivnih ugovora,
- privatizacije po metodi specijalnog spin-off-a preduzeća sa više od 50 radnika,
- uključivanje 20% od izdvojenih sredstava u okviru akcija,
- prenosa obaveza prema radnicima u obaveze kupljenog preduzeća.

Zahtevi UNSK-a su pokazatelji pomanjkanja konsenzusa, kampanje o suštini privatizacije i kanala komuniciranja izmedju ključnih aktera. Transparencija i socijalna kohezija smatraju se veoma važnim instrumentom u sprovođenju tranzicije, a u okviru nje i procesa privatizacije. Na sam dan javnog otvaranja prvih tendera, od strane zvaničnika privatizacije objavljena je pobjeda transparencije. Medjutim, transparencija treba da se shvati mnogo šire. Ona treba da se obezbedi i putem pravog načina komuniciranja sa vladinim institucijama, poslovnom zajednicom i civilnim društvom. Pomanjkanje ovog komuniciranja može destabilizovati proces i stvarati poteškoće tokom vlasničkog prenosa kod kupaca

³³ Radnici preduzeća “Montazha e Kosovës”, u znak nezadovoljstva sa prodajnom cenom preduzeća i sprovedenim procedurama tokom samog tendera, nekoliko su puta organizovali štrajkove, a najavili su i tužbu ispred Specijalne komore.

³⁴ Dnevni list “Koha Ditore”, 9 avgust 2003.

preduzeća. Iz ovoga sledi potreba obezbedjenja transparentije u svim fazama procesa: pripremne, implementacione i postprivatizacione faze. Ovoj praksi može se doprineti pomoću pripreme redovnih izveštaja na relaciji: UNMIK, Skupština, Vlada, civilno društvo, sredstva javnog informisanja. Kontakti sa kosovskim liderima započeti za vreme tenzija nakon prvih tendera predstavljaju korak u pravom pravcu, međutim još uvek nedovoljnim.

27. Razlike u interpretaciji postojećeg zakonskog okvira. Ove razlike predstavljaju izvor tenzija i konflikata koji mogu pogoršati poslovni ambijent, investicionu klimu na Kosovu i mogu obeshrabriti potencialne domaće i inostrane kupce. Različite interpretacije pojedinih članaka zakonske regulative (operacione politike, zakona o zemljištu) prisutne su i medju samim članovima KAP borda. Razlike u interpretaciji odnose se na: (i) status preduzeća čija privatizacija treba da se izvrši po metodi specijalnog spin-off-a, (ii) prenos obaveza od postojećeg preduzeća ka novonastalom privatnom preduzeću, (iii) mogućnost transformacije kompenzacionog paketa u akcije i (iv) dovoljan broj aplikacija da bi se smatrali kvalifikovanim kupcima. Da bi se postigao uspešan privatizacioni proces, ove razlike treba da se pevazidju pre početka sledećeg kruga privatizacije.

28. Upotreba privatizacionih fondova. Upotreba privatizacionih fondova predstavlja najkritičnije pitanje celog procesa. Aktuelno nedostaje Privatizacioni fond, kao važan budžetski i investicioni instrument. Umesto ovog fonda UNMIK je ponudio formiranje Fonda poverenja, čija je namena očuvanje ovih sredstava za eventualne kreditore i pretendente. Na ovaj način onemogućava se njihovo angažovanje u funkciju ekonomskog i društvenog razvoja Kosova. Stvaranje razvojnih i socijalnih fondova, kao što su: razvoj SMP-a, socijalni fondovi (socijalna asistencija i prekvalifikacija radnika koji ostaju bez posla kao rezultat sprovođenja privatizacije) i razvoj infrastrukture, doprinelo bi većoj integraciji procesa privatizacije u celinu ekonomskog razvoja Kosova.

29. Odnosi između KAP i opština i spor oko opštinskog vlasništva. Ovi odnosi postali su izvor jedne konfuzije o suštini, karakteru i nosiocima imovine još od početka uspostave međunarodne administracije. Tokom faze obnove nisu iskorišćena iskustva stečena iz zemalja proizašlih iz bivše Jugoslavije u vezi suštine društvene, javne i državne imovine. Usled toga, sada je došao do izražaja konflikt interesa između KAP-a i opština u vezi titulara zemljišta u društvenoj i opštinskoj svojini. Opštine se žale da su one praktično ostale bez svojine i da ne mogu sprovesti politike postojanog razvoja opština. S druge strane, KAP se poziva na postojeće pravilnike o administriranju društvenom svojinom. Najviše institucije UNMIK-a i Kosova treba da učine pravu interpretaciju i jasnu distinkciju između opštinske i društvene svojine, koristeći pri tome pozitivna iskustva iz Slovenije i Hrvatske. Sadašnji spor znatno šteti interesovanju domaćih i stranih investitora za kupovinu društvenih preduzeća.

MEDJUETNIČKI ODNOSI

Opšta situacija i ispitivanje javnog mnjenja

30. Odnosi medju Albancima i Srbima i stanje manjina tokom perioda maj – avgust 2003. okarakterisani su dvema fazama: i) fazom izvesne relaksije medjuetničkih odnosa tokom perioda maj – prva polovina avgusta i ii) fazom njihovog znatnog pogoršanja tokom druge polovine avgusta.

i) Izuzev ubistva tri člana srpske porodice Stolić u Obiliću³⁵ početkom juna, kao i izvesnog broja napada srpskih ekstremista nad Albancima koji žive na severnom delu Mitrovice, tokom perioda maj – prva polovina avgusta nije zabeležen neki drugi događaj koji bi prouzrokovao hladjenje ili pooštavanje medjuetničkih odnosa. Ovo je imalo za posledicu povoljniju klimu za povratak iseljenih lica i izbeglica, kao i za slobodnije kretanje Srba van enklava sa vozilima snabdevenim registracionim tablicama Kosova. Stvaranju jedne takve klime doprineo je u izvesnoj meri i zajednički poziv predstavnika IPS-a i albanskih političkih partija upućen izbeglicama iz Kosova koji se nalaze u Srbiji, Crnoj Gori i u Makedoniji za njihov povratak na Kosovo³⁶. Slično je postupila i Skupština Kosova, podržavši povratak iseljenih i usvajavši odgovarajuće preporuke na sednici

Tabela 3.1. Mnjenje o odnosima izmedju Albanaca i Srba (%)

	Novembar 2002		Mart 2003		Jul 2003	
	Albanci	Srbi	Albanci	Srbi	Albanci	Srbi
Odnosi su napeti i nastaviće biti takvi	34,1	68,8	41,6	73,1	30,6	73,2
Odnosi su napeti ali ima izvesnih poboljšanja u zadnje vreme	36,3	17,7	36,6	18,3	43,8	21,3
Odnosi su napeti ali ima znatnih poboljšanja u zadnje vreme	16,7	10,2	9,7	7,4	13,9	3,8
Odnosi nisu toliko napeti	10,0	2,2	6,9	1,1	5,6	1,6
Odnosi nisu uopšte napeti	2,9	1,1	5,1	0,0	6,1	0,0
Ukupno	100	100	100	100	100	100

Izvor: Ispitivanje mnjenja - novembar 2002; mart 2003 i jul 2003.

održanoj 9 jula 2003. Kao rezultat toga, tokom prve plovine 2003. godine vratilo se 1.416 iseljenih pojedinaca³⁷. O jednoj povoljnijoj klimi koja je vladala tokom gore spomenutog perioda govore i podaci našeg ispitivanja javnog mnjenja sprovedenog početkom jula meseca 2003. godine. Prema ovom ispitivanju, kako albanski tako i srpski respondenti su zadovoljniji političkom situacijom nego što su bili prilikom ispitivanja sprovedenog u martu iste godine (vidi sl. 1.1), mada je nivo nezadovoljstva srpskih respondenata još uvek veoma visok. I u pogledu samih odnosa medju njima srpski i albanski respondenti su izrazili povoljnije mnjenje nego

³⁵ UNMIK Police, Press Notification, 6 June 2003.

³⁶ Zajednički poziv IPS-a i političkih partija upućen 2 jula 2003.

³⁷ Focus Kosovo, 2003.

u martu prilikom njihovog deklarisanja na opciju “medjuetnički odnosi su napeti, ali ima izvesnih poboljšanja u zadnje vreme” (vidi tabelu 3.1).

ii) Odnosi izmedju Albanaca i Srba su znatno pogoršani nakon ubistava dvaju mladih Srba u selu Goraždevac blizu Peći sredinom avgusta. Uprkos činjenici da je ovaj gnusni čin snažno osuđen kako od strane UNMIK-a tako i od strane svih predstavnika IPS-a, pretpostavljajući po jednom automatizmu da su ova ubistva učinjena od strane Albanaca, ovaj tragični događaj je praćen višednevnim nasilnim aktima Srba nad Albancima koji žive na severnom delu Mitrovice, kao i u Gračanici³⁸. Sve ovo, kao i izuzetno velika politizacija ovih ubistava od strane zvaničnog Beograda, učinili su da budu otežani uslovi za proces povratka izbeglica, slobodno kretanje građana i integraciju Srba u kosovsko društvo.

Elementi koji otežavaju zajednički život i integraciju

31. Odnosi izmedju Albanaca i Srba u velikoj meri zavise od dnevnih političkih tokova ili pak od raznih tragičnih događaja, kao što je slučaj sa zadnjim ubistvom mladih Srba u Goraždevcu. Međutim, u suštini su oni posledica događaja pre, za vreme i nakon konflikta 1999. godine, koji čine da mnjenja Albanaca i Srba budu dijametralno suprotna o mnogim pitanjima od kojih zavisi zajednički život i integracija Srba u kosovsko društvo. U nastavku su data neka od ovih mnjenja.

1) Većina Albanaca su mišljenja da su glavni uzročnici napetosti u odnosima izmedju Albanaca i Srba nedostatak spremnosti Srba da se integrišu u kosovsko društvo i uticaj Beograda, dok Srbi misle da nedovolja zalaganja Albanaca oko integracije Srba i stavovi Albanskih lidera su uzročnici napetosti ovih odnosa (vidi tabelu 3.2).

	Novembar 2002		Mart 2003		Jul 2003	
	Albanci	Srbi	Albanci	Srbi	Albanci	Srbi
Nedovolja zalaganja Albanaca za integraciju Srba	5,0	46,4	5,7	87,7	3,5	57,0
Nespremnost Srba za integraciju u kosovsko društvo	36,0	1,2	45,2	1,2	40,5	2,5
Stavovi Albanskih lidera	3,1	47,0	1,7	9,2	1,9	36,7
Stavovi lidera kosovskih Srba	13,4	4,8	11,0	1,2	12,2	1,9
Uticaj Beograda	42,5	0,6	36,4	0,6	41,9	1,9
Ukupno	100	100	100	100	100	100

Izvor: Istraživanja mnjenja - novembar 2002; mart 2003; jul 2003.

2) Albanci i Srbi imaju potpuno suprotna mišljenja kada se radi o pitanju statusa Kosova. Ogromna većina Albanaca misle da budući status Kosova treba da bude nezavisnost unutar sadašnjih granica, dok najveći deo Srba misli da Kosovo treba da bude autonomna pokrajina u okviru Srbije (vidi tabelu A.13 u aneksu).

3) Srbi i Albanci ocenjuju potpuno različito rad međunarodnih i kosovskih institucija. Nezadovoljstvo srpskih respondenata je izuzetno veliko, bez izuzetaka, dok su ocene albanskih respondenata umerenije; Albanci su u izvesnim slučajevima i izuzetno zadovoljni njihovim radom, kao što je slučaj sa KFOR-om i PSK-om (vidi tabelu A.16 u aneksu).

³⁸ “Ručna granata bačena na kuću jednog Albanca u tzv. bošnjačkoj mahali (severni deo Mitrovice)”; dnevni list “Koha ditore”, 15 jul 2003; “Lokalni Srbi Gračanice pretukli su pet Albanaca i demolirali su njihovo vozilo”; vesti RTK-a, 17 jul 2003.

4) Spremnost kako Albanaca tako i Srba da se slože sa povratkom iseljenih lica u njihovo okruženje još uvek nije na nivou koji bi garantovao uspešniji povratak iseljenih osoba. Prema našem ispitivanju javnog mnjenja, skoro 30% kako albanskih tako i srpskih respondenata ne slažu se uopšte sa povratkom iseljenih u njihovo okruženje³⁹ – vidi tabelu A.14 u aneksu. Razlozi zašto se Albanci i Srbi ne slažu sa povratkom iseljenih su takoreći potpuno različiti. Albanci prvenstveno misle da su razlog tome događaji pre, tokom i posle konflikta, dok Srbi misle da je najveći razlog tome moguće pogoršanje bezbednosne situacije koje bi usledilo povratkom iseljenih (vidi tabelu 3.3). S druge strane, regresiona analiza ishoda ispitivanja javnog mnjenja pokazuje da albanski respondenti koji se slažu sa povratkom iseljenih su oni koji su zadovoljni aktuelnim političkim tokovima, koji su stariji, više su obrazovani, i koji žive u gradu (vidi tabelu A.15. u aneksu). Odgovarajuća analiza za srpske respondente ne pokazuje neku izraženiju korelaciju, osim što, kao i kod Albanaca, respondenti koji žive na selu su manje skloni da se slažu sa povratkom iseljenih.

	Albanci	Srbi	Ostali
Povratak će pogoršati bezbednosnu situaciju	24,9	52,8	28,6
Povratak će pogoršati ekonomsku situaciju	8,8	8,3	14,3
Povratak će pogoršati političku situaciju	8,8	16,7	0,0
Događaji pre, tokom i posle konflikta	57,5	22,2	57,1
Ukupnoj	100	100	100

Izvor: Ispitivanje mnjenja, jul 2003.

32. Gotovo jedina pitanja oko kojih nema znatnih razlika u percepcijama albanskih i srpskih respondenata su pitanja ekonomske prirode, bilo da se radi o sadašnjim ekonomskim tokovima na nivou Kosova (vidi tabelu A.2 u aneksu i tabelu 1.2), bilo po pitanju porodične ekonomske situacije respondenata (tabela A.3 u aneksu). Nezadovoljstva obeju zajednica sa ekonomskim kretanjima predstavljaju veliku prepreku procesu povratka, pošto ova kretanja ne nude perspektivu za obezbeđivanje ekonomske egzistencije povratnika. Medjutim, projekti za upoznavanje iseljenih osoba i izbeglica sa poslovnim ambijentom, mogućnostima za zapošljavanje i za njihovo osposobljavanje za rad na Kosovu mogu imati uticaja na formiranje jednog postojanog procesa povratka⁴⁰. Kao model za ovo mogu poslužiti projekti IOM-a o obučavanju demobilizovanih članova OVK-a raznim zanatima. Na područjima na kojima nije bilo ozbiljnih konflikata tokom rata treba nastaviti sa sadašnjim pozitivnim iskustvima u integrisanju manjina preko zapošljavanja u javne institucije⁴¹.

Faktori koji mogu pogoršati međjuetničke odnose i integraciju manjina

33. Pogoršanje međjuetničkih odnosa i otežavanje stvaranja uslova za povratak izbeglica i integraciju manjina u kosovsko društvo može ubuduće biti prouzrokovano sledećim političkim kretanjima na Kosovu i oko Kosova.

i) Jednostrani akti predodređivanja statusa Kosova. Političke aspiracije Srbije prema Kosovu, gde su uključeni Vlada, relevantne političke partije i Pravoslavna crkva Srbije, da formalizuju status Kosova kao deo Srbije su

³⁹ Osim Albanaca, i Srbi sprečavaju masivan povratak iseljenih – vidi: "Srbi sprečavaju povratak 50 albanskih porodica u selo Popovc"; dnevni list "Epoka e re", 23 maj 2003.

⁴⁰ Takav proces treba da se ostvari na način koji kod Albanaca neće stvoriti utisak o izuzetnom favorizovanju manjina, pošto bi se time mogao sprečiti sam tok ovog procesa.

⁴¹ "Integracija manjina, tolerancija i zajedništvo su na nivou", ocena aktivista OZLSP-a u Prizrenu, dnevni list "Koha ditore", 14 april 2003.

izvanredno intenzifikovane sredinom jula 2003. godine. 12-og avgusta 2003.⁴² Vlada Srbije usvaja jednu deklaraciju kojom se Kosovo determiniše kao deo Srbije, a očekuje se da će se ona usvoji i na prvoj budućoj sednici Skupštine Srbije. Albanska je strana doživela i okarakterisala ove akte kao veoma tešku provokaciju, pa čak i kao “ustavnu agresiju nad Kosovom”. Na njih su reagovali i najviši rukovodioci IPS-a Kosova, kojom je prilikom međunarodna zajednica pozvana da obustavi kampanju Beograda prema Kosovu⁴³.

Imajući u vidu činjenicu da pitanje statusa Kosova za Albance predstavlja pitanje od izuzetne važnosti – vidi tabelu A.1 u aneksu, ovi akti srpske strane utiće neposredno na pogoršanje međuetničkih odnosa na Kosovu. Ovo tim pre kada, imajući u vidu dosadašnja iskustva oko pitanja statusa Kosova, treba očekivati da će determinisanje Kosova od strane Skupštine Kosova kao dela Srbije imati kao protivodgovor proglašenje nezavisnosti Kosova. Sve ovo može rezultirati i blokadom ili pak i bojkotom obeju strana najavljenih razgovora Priština – Beograd⁴⁴.

ii) Pozivi lidera Srbije za povratak vojske i policije na Kosovu i za prestanak transfera kompetencija na IPS. Nепrekidni pozivi političkih lidera Srbije za povratak srpske vojske i policije na Kosovu, koji su intenzivirani početkom implementacije strategije o Kosovu nekadašnjeg Premijera Srbije Djindjića⁴⁵, kao i zahtevi o prestanku prenosa kompetencija od UNMIK-a ka IPS-u, pa čak i o njihovom rasformisanju, gde se naročito cilja na ZKK, čine da odnosi između Srba i Albanaca na Kosovu budu neprekidno napeti i od uticaja su na obeshrabrivanje Srba da se uključe u ove institucije⁴⁶.

iii) Najave kosovskih Srba o održavanju njihovih posebnih izbora. Najave kosovskih Srba za održavanje izbora u njihovim “zajednicama opština”⁴⁷ predstavlja jednu od najvećih opasnosti po međuetničke odnose i političku stabilnost na Kosovu. Ovim aktom može se prouzrokovati opšte nazadovanje u dosadašnjim dostignućima u stvaranju multietničkog društva na Kosovu. Takav bi se čin percipovao od strane Albanaca kao pokušaj za podelu ili pak federalizaciju Kosova, koja predstavlja i opciju Srbije⁴⁸, i može ohrabriti ekstremističke elemente kako Albanaca tako i Srba da vrše etničko nasilje u njihovim nastojanjima da njihove odgovarajuće političke ciljeve ostvare nasiljem.

⁴² Vlada Srbije usvojila smernice za rešavanje pitanja Kosova, B92 Vesti, 12 avgust 2003; www.b92.net.

⁴³ “Rugova, Redžepi i Daci pozivaju međunarodnu zajednicu da obustave kampanju Beograda prema Kosovu”; dnevni list “Zëri”, 14 avgust 2003.

⁴⁴ Dijalog Priština – Beograd uslovljava se sada od strane Beograda i poboljšavanjem stanja sigurnosti – vidi “Covic: Nema razgovora o konačnom statusu bez bezbednosti”, Vesti B92, 4 avgust 2003; www.b92.net.

⁴⁵ Za više detalja vidi izveštaj IRU #3.

⁴⁶ Vidi IRU #3 i članak: “Rada Trajković traži od Steiner-a da rasformi institucije Kosova!”; dnevni list “Zëri”, 6 jun 2003.

⁴⁷ “M.Ivanović: Srbi na Kosovu će organizirati izbore”, Vesti B92, 12 jul 2003, www.b92.net.

⁴⁸ Për detaje shih RPH #3.

JAVNA I LIČNA BEZBEDNOST

Stanje sigurnosti

34. Stanje javne i lične bezbednosti tokom perioda maj – avgust 2003 karakteriše se dvema različitim fazama: i) fazom nastavljanja stabilizacije bezbednosne situacije tokom prvog dela perioda maj – avgust i ii) fazom znatnog pogoršanja tokom avgusta.

i) Podaci policije UNMIK-a za prvo šestomesečje 2003. godine pokazuju da je tokom ovog perioda bilo poboljšanja i stabilizacije u određenim segmentima sigurnosti (vidi tabelu 4.1). Broj pokušaja ubistva, kidnapovanja i plački je smanjen u poredjenju sa istim periodom prošle godine. Bazirajući se na ove trendove, glasnogovornik policije UNMIK-a, g. Derek Chappell, izjavljuje krajem jula da “obični zločini na Kosovu su se stabilizovali na nivou kojim se Kosovo može uporediti sa Zapadnom Europom; ovo je izvanredno dostignuće naroda i policije Kosova koje ne treba potceniti”⁴⁹. I naše

ispitivanje javnog mnjenja sprovedeno u julu 2003. godine potvrđuje jednu takvu ocenu zvaničnih policijskih organa, jer je osećanje sigurnosti respondenata svih nacionalnosti poraslo u poredjenju sa mesecom mart 2003. godine (vidi sl. 4.1). Visok nivo zadovoljstva respondenata sa radom KFOR-a, CIVPOL-a i PSK-a u julu 2003., mada za nijansu niži nego u novembru 2002. i u martu ove godine (vidi tabelu A.16 u aneksu), predstavlja takodje indicaciju o relativno povoljnoj situaciji sigurnosti koja je vladala do avgusta 2003. Treba naglasiti da osećanje sigurnosti na

ulici i zadovoljstvo srpskih respondenata sa radom KFOR-a, CIVPOL-a i PSK-a još uvek je malo u odnosu na respondente Albance i pripadnike nesrpskih manjina.

Uprkos poboljšanja postignutih u nekim segmentima sigurnosti, u nekim drugim važnim segmentima javne i lične sigurnosti nastavljeni su ili pogoršani trendovi tokom perioda januar – jun 2003. Ovde spadaju silovanja, teški napadi i podmetanje požara (skoro tri puta više nego prošle godine). Tokom ovog perioda je učestan broj napada eksplozivnim sredstvima usmerenih na sudske i policijske institucije: tokom perioda 15-20 jul 2003. napadnuta je policija u Srbici, jedna je bomba bačena u Podujevu, dok su u Prištini zabeležena dva napada – na Okružni sud, koji je napadnut minobacačem, i na policijsku stanicu br. 2, koja je napadnuta ručnim

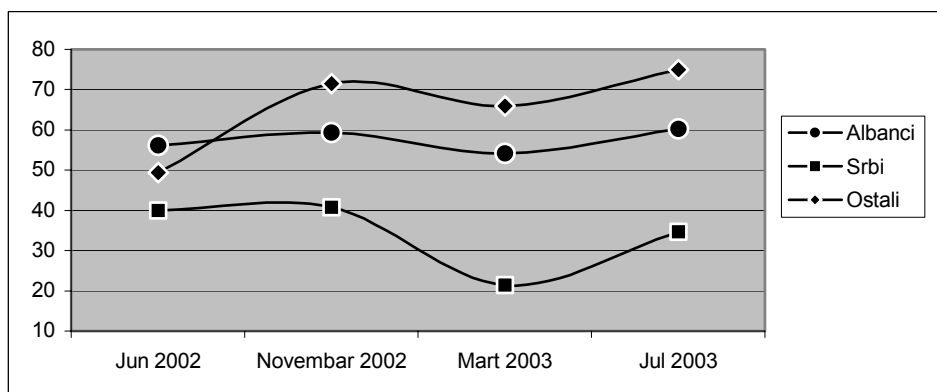
Tabela 4.1. Statistika krivičnih dela registrovanih tokom perioda 1 januar 2003. – 30 jun 2003., i odgovarajući podaci za isti period 2000. i 2002. godine

	2001	2002	2003
Ubistvo	69	34	37
Pokušaj ubistva	116	92	61
Kidnapovanje	80	55	41
Silovanje i pokušaj silovnja	57	68	68
Teški napad	153	107	241
Podmetanje požara	136	85	246
Pljačka	282	200	183
Ukupno	893	641	878

Izvor: UNMIK Police Press Release, 22 July 2003

⁴⁹ Dnevni list “Zëri”, 23 jul 2003.

bacačem⁵⁰; 24 jula eksplodirale su dve granate blizu policijske stanice u južnom delu Mitrovice, pri čemu je jedan građanin ubijen dok su četiri lica ranjena⁵¹.

Sl. 4.1. Procenti respondenata koji se osećaju "sigurnim" ili "jako sigurnim" na ulici

ii) Stanje javne i lične bezbednosti znatno se pogoršalo tokom meseca avgusta. Događaji koji su opteretili situaciju sigurnosti tokom avgusta meseca odvijali su se prema sledećoj hronologiji:

- U jednom napadu vatrenim oružjem, u Peći su 2-og avgusta ubijena tri mlada Albanca (dve devojke i jedan mladić), a ranjena su tri lica.
- 4 avgusta ubijen je na službenoj dužnosti major Satish Menon, pripadnik međunarodne policije na Kosovu, u selu Slatina blizu Leposavića na severu Kosova⁵².
- Od još uvek neidentifikovanih pojedinaca, 13-og avgusta u selu Goraždevac blizu Peći ubijeni su jedno dete i jedan mladić srpske nacionalnosti, dok četiri osobe takodje srpske nacionalnosti su ranjena⁵³. Kao nijedan drugi slučaj ubistava na Kosovu, ovaj slučaj je izazvao porast međuetničkih odnosa. Ovaj je slučaj osudjen od svih relevantnih političkih faktora na Kosovu, ali i od strane Saveta bezbednosti OUN-a⁵⁴.
- 17-og avgusta grupa Srba iz Gračanice, u znak odmazde za ubistva u Goraždevcu, napala je pet Albanaca i pretukli su ih do onesvećenja.
- 20-og avgusta dva mlada Albanca bivaju napadnuti i teško povredjeni od strane grupe Srba u selu Vinarci na severu Kosova. Nakon ubistva u Goraždevcu, na severnom delu Mitrovice zbile su se, tri dana redom, tri eksplozije granadama u blizini solitera naseljenih Albancima, pri čemu nije bilo ljudskih žrtava⁵⁵.

Osim ovih slučajeva, tokom avgusta meseca zabeleženo je nekoliko slučajeva napada eksplozivnim sredstvima usmerenih protiv sudskih i policijskih institucija ili u njihovoj blizini: 8 avgusta na sudsku zgradu Vitine⁵⁶, 17 avgusta na policijskom

⁵⁰ Dnevni list "Zëri", 21 jul 2003; dnevni list "Koha ditore", 22 jul 2003.

⁵¹ Dnevni list "Zëri", 25 jul 2003.

⁵² Dnevni list "Koha ditore", 4 avgust 2003.

⁵³ UNMIK Police, Press Release, 13 August 2003.

⁵⁴ Security Council, Press Release SC/7845, 14 August 2003.

⁵⁵ Dnevni listovi na albanskom jeziku, 18-20 avgust 2003.

⁵⁶ Dnevni list "Koha ditore", 11 avgust 2003.

dvorištu u Prizrenu, 19 avgusta na zgradu opštinskog i prekršajnog suda u Srbici⁵⁷. Tokom ovog meseca zabeleženi su i slučajevi kidnapovanja, a pojavile su se ponovo ljudi sa maskama⁵⁸.

35. Karakteristika je gore navedenih slučajeva da njihovo regionalno rasprostriranje nije uniformno, tako da ni stepen sigurnosti u različitim regionima nije isti. Najčešći slučajevi su se zbili u regionu Peći, ali i u regionu Mitrovice. Ovo je uticalo na to da osećanje sigurnosti u ovim regionima bude nepovoljnije u odnosu na ostale regione. Prema našem ispitivanju javnog mnjenja sprovedenog u julu 2003., 50,9% albanskih respondenata u Peći i 50,4% u Mitrovici osećaju se “malo sigurnim” ili “nimalo sigurnim” na ulici, dok su odgovarajući procenti za sve ostale regione znatno manji (vidi tabelu A.17 u aneksu). I respondenti nesrpskih manjina u Peći osećaju se manje sigurnim nego u ostalim regionima (48%). S druge strane, srpski respondenti osećaju se manje sigurnim u regionu Prištine (87%) nego u ostalim regionima. Treba naglasiti da su srpski respondenti ovog regiona bili stanovnici opština Obilić i Gračanica, u okruženju kojih se zbililo ubistvo tri članova srpske porodice Stolić početkom juna 2003. Ovi podaci indiciraju da organi gonjenja treba da ojačaju njihove aktivnosti u gore navedenim regionima.

Faktori koji otežavaju efikasnost policijskih i sudskih organa

36. Pogoršanje sigurnosnog stanja tokom avgusta, nakon relativno stabilnog perioda tokom prve polovine ove godine, pokazuje da sigurnost na Kosovu još uvek nije dostigla postojanu stabilnost. Iz ovog razloga, Vlada Kosova je na redovnoj sednici održanoj 20-og avgusta 2003⁵⁹ zatražila povećanje efikasnosti organa sigurnosti i sudstva, stavljajući pri tome naglasak na odgovarajuće međunarodne organe sigurnosti i sudstva. Nakon povećanog nasilja tokom avgusta, a naročito nakon ubistva dvaju mladih Srba u Gorazdevcu, i Savet bezbednosti UN-a je izrazio “duboku zabrinutost činjenicom da i četiri godine nakon završetka konflikta dešavaju se tako brutalni incidenti” i zatražio je da se “ne štede napori za dovođenje izvršioca tih dela pred lice pravde”⁶⁰.

37. Povećanje efikasnosti policijskih organa i sudstva u složenim okolnostima tranzicije kroz koju Kosovo sada prolazi predstavlja težak zadatak. U nastavku su dati neki faktori koji otežavaju efikasnost ovih organa.

i) **Velik broj još uvek nerazjašnjenih teških zločina i napada na policijske institucije.** Do sada je veoma mali broj razjašnjenih slučajeva teških zločina, naročito onih za koje je bilo sumnji da su politički ili etnički motivisani. Slična je situacija i sa slučajevima napada na policijske i sudske institucije, koji su vršeni i pre, ali koji su se učestali nakon izrečenja presuda četvorici članova “Lapske grupe”, optuženih za ratne zločine. Nerasvetljavanje na vreme takvih napada i zločina čini da se određeni pojedinci ne plaše da i dalje nastave sa njihovom destabilizirajućom aktivnošću. Na ovaj način, broj teških zločina nastavlja se povećati, dok mogućnosti da organi policije i sudstva budu efikasniji u rasvetljavanju teških krivičnih dela smanjuju se.

ii) **Još uvek nedovoljno saradivanje stanovništva sa organima policije i sudstva.** Efikasnost policijskih organa zavisi mnogo od saradnje stanovništva sa ovim organima. Do sada je ova saradnja bila nezadovoljavajuća. Prema našem

⁵⁷ Dnevni list “Zëri”, 18 i 20 avgust 2003.

⁵⁸ 5-og avgusta 2003., 11 članova jedne albanske porodice iz sela Vrelo blizu Istoka je kidnapovano; prema izveštaju dnevnog lista “Koha ditore”, kidnaperi, koji su govorili srpski, bošnjački i albanski jezik, zatražili su nadoknadu od 30.000 eura za njihovo oslobađanje kao i “objašnjenja oko zabrane prodaje imovina u vlasništvo Srba u Istoku”.

⁵⁹ Dnevni list “Zëri”, 21 avgust 2003.

⁶⁰ Security Council, Press Release SC/7845, 14 August 2003.

ispitivanju javnog mnjenja, strah od osvete (Albanci 43,2% i nesrpske manjine 39,1%) i nepoverenje u policijske organe (Srbi 51%) predstavljaju najvažnije faktore koji sprečavaju da saradnja stanovništva sa policijskim organima bude na zadovoljavajućem nivou (vidi tabelu A.18 u aneksu). OEBS na Kosovu je do sada evidentirala znatan broj slučajeva⁶¹ kada su potencijalni svedoci za najteža krivična dela, naročito onih “visokog političkog profila”, odustali su od svedočenja pre ili tokom sudskih zasedanja. Prema navodima OEBS-a, razlog leži u tome da svedoci ne veruju sadašnjem sistemu zaštite svedoka⁶².

iii) **Velik broj lakog oružja u posedu stanovništva.** Uprkos činjenici da su do sada preduzete brojne akcije za prikupljanje oružja, broj lakog oružja u posedu stanovništva je još uvek veoma velik. Prema izveštaju UNDP-a publikovanog u junu 2003., broj komada lakoh oružja u posedu kosovskog stanovništva iznosi između 330.000 dhe 460.000⁶³. Ovo čini da verovatnoća upotrebe ovih oružja za vršenje raznih zločina, kao na primer u porodičnim svadjama, bude velika, što ima negativne posledice za šire društvo.

Percepcije respondenata o organizovanom kriminalu

38. Organizovani kriminal predstavlja pojavu oko koje se dosta debatuje u raznim kosovskim institucionalnim i neinstitutionalnim krugovima, ali retki su otkriveni slučajevi koji se publikuju javno, tako da se ne može steći utisak o pravoj dimenziji ove pojave. Naše ispitivanje javnog mnjenja sprovedeno u julu 2003. indicira mnogo veću percepciju prisustva organizovanog kriminala nego što se stvara utisak iz zvaničnih saopštenja ili iz novinskih napisa o ovoj pojavi. Prema ovom ispitivanju, 71,7% respondenata Albanaca, 28,3% Srba i 39,8 pripadnika ostalih manjina misle da je organizovani kriminal prisutan “u srednjoj meri” ili “u velikoj meri” (vidi tabelu A.19 u aneksu). Ovi podaci su zabrinjavajući, jer organizovani kriminal utiče negativno na javnu i ličnu bezbednost i stvara nezadovoljstvo sa političkom situacijom. Naše ispitivanje javnog mnjenja takodje potvrđuje jednu takvu korelaciju. Regresiona analiza⁶⁴ podataka proizašlih iz ispitivanja pokazuje da respondenti svih etničkih pripadnosti koji misle da je organizovani kriminal prisutan osećaju se nesigurnim na ulici i nezadovoljni su sa sadašnjom političkom situacijom (vidi tabelu A.20 u aneksu). Kod albanskih respondenata jedna takva korelacija je izraženija kod onih respondenata koji žive na selu nego u gradu.

39. Javno mnjenje je ispitivano i u pogledu oblasti za koje respondenti misle da je organizovan kriminal najviše prisutan. Rezultati ispitivanja su prikazani u tabeli 4.2. Kao što se iz tabele vidi, respondenti svih nacionalnosti su mnjenja da je organizovani kriminal skoro podjednako prisutan kako u trgovini ljudskim bićima i drogom tako i u privrednom kriminalu i teškim zločinima (ubistva, pljačke, podmetanje požara). Ipak, u izvesnoj meri preovladava mišljenje da je organizovani kriminal pristuniji u sferi teških zločina, što

Tabela 4.2. Oblasti za koje respondenti misle da je organizovan kriminal prisutan (%)

	Albanci	Srbi	Ostali
Trgovina ljudskim bićima i prostitucija	24,3	22,5	21,5
Trgovina drogom	23,7	26,2	23,3
Privredni kriminal	23,0	22,5	25,3
Teški zločini	29,0	28,8	29,9
Ukupno	100	100	100

Izvor: Ispitivanje javnog mnjenja, jul 2003.

⁶¹ OSCE Mission in Kosovo, Kosovo Review of the Criminal Justice System (March 2002 – April 2003): “Protection of witnesses in the Criminal Justice System”.

⁶² Ibid.

⁶³ Khakee, A. and Florquin, N., Kosovo i oružje: “Procena lakog naoružanja na Kosovu”, jun 2003.

⁶⁴ Regresiona analiza predstavlja procenu zavisnosti jedne zavisne promenljive od jedne ili više nezavisnih promenljiva.

nameće potrebu da se teški zločini suzbijaju i rasvetljavaju efikasno, kako bi se povećao osećaj sigurnosti među građanima Kosova.

U pogledu entiteta za koje respondenti misle da su povezani sa organizovanim kriminalom mišljenja se razlikuju, u zavisnosti od etničke pripadnosti respondenata. Dok 45% albanskih respondenata su mišljenja da je poslovni svet povezan sa organizovanim kriminalom, 46,9% srpskih respondenata i 54,2% pripadnika ostalih manjina misle da je organizovani kriminal povezan sa međunarodnom zajednicom (vidi tabelu A.21 u aneksu).

ANEKS 1. Izabrani rezultati ispitivanja javnog mnjenja

Napomena. Ispitivanje javnog mnjenja za ovaj izveštaj sprovedeno je u juli 2003. godine od strane istraživačke ekipe Riinvest-a. Deo ispitivanja mnjenja u srpskim enklavama sprovedeno je od strane jedne nevladine organizacije lokalnih Srba.

Istraživanje je ostvareno neposrednim intervjuisanjem 1.340 respondenata: 987 Albanaca, 190 Srba i 163 respondenata ostalih zajednica (Bošnjaci, Turci, Goranci i Romi – Aškalije i Egipćani). Kako bi mnjenje manjinskih grupa bilo što verodostojnije, broj respondenata iz tih grupa je izabran da bude veći nego što je njihovo procentualno učešće u ukupnoj populaciji Kosova.

Uzorak je stratifikovan na osnovu geografskih regiona (7 regiona – od čega oko 30% koji žive u regionu Prištine; procentualna raspodela u ostalim regionim Kosova izabrana je u saglasnosti sa populacionom distribucijom pre konflikta) i odnosa 1:1 ruralne prema urbanoj populaciji. Intervjuisana populacija bila je iznad 18 godina starosti.

Tabela A.1. Mnjenja respondenata o najvećim problemima s kojima se Kosovo suočava danas* (%)			
	Albanci	Srbi	Ostali
Infrastruktura (putevi)	1,3		
Snabdevanje električnom energijom	2,5	2,2	4,3
Urban problems (divlja gradnja)	2,4	1,1	
Zagadjenje okoline	1,4	0,5	0,6
Siromaštvo	15,4 (3)	12,0 (3)	22,2 (2)
Cene	2,0		6,2 (4)
Zdravstvo	0,4	1,1	
Javna i lična bezbednost	0,6	24,5 (1)	3,1
Obrazovanje	0,5	0,5	
Medjuetnički odnosi	0,5	9,8 (5)	4,3 (5)
Nezaposlenost	26,5 (2)	8,7 (5)	38,3 (1)
Neizvesnost oko konačnog statusa Kosova	36,3 (1)	19,0 (2)	10,5 (3)
Socijalni problemi	1,8	1,6	3,7
Sudbina nestalih lica	3,9 (4)	10,3 (4)	3,1
Organizovan kriminal i korupcija	2,6 (5)	5,4	3,7
Asocijane pojave (prostitutcija, droga)	1,3	1,1	
Nešto drugo	0,4	2,2	
Ukupno	100	100	100

* - Rangiranje pet najvećih problema za svaku etničku grupu je dato u zagradama

Tabela A.2. Ekonomski pesimizam - "nezadovoljni" ili "jako nezadovoljni" sadašnjim ekonomskim tokovima (validni %)

	Jun 2002	Novembar 2002	Mart 2003	Jul 2003
Albanci	70,3	57,8	66,8	64,8
Srbi	75,0	68,8	85,7	76,4
Ostli	72,6	49,6	62,6	56,8
Ukupno*	70,7	58,0	67,7	65,0

* Ovi procenti predstavljaju ponderisane procenete za ukupni uzorak na osnovu procentualnog učešća nacionalnih zajednica u ukupnom stanovništvu

Tabela A.3. Procenti respondenata koji smatraju da je ekonomsko stanje njihovih porodica isto ili lošije nego godinu dana ranije (validni %)

	Novembar 2002	Mart 2003	Jul 2003
Albanci	70,5	81,7	87,6
Srbi	86,1	66,3	90,4
Ostli	82,8	83,9	89,5
Ukupno (ponderisani %)	72,2	80,9	87,9

Izvor: Istraživanja mnjenja - novembar 2002; mart 2003, jul 2003.

Tabela A.4. Mnjenje respondenata o entitetima koji su odgovorni za sadašnju ekonomsku situaciju (%)

	Albanci	Srbi	Ostali
UNMIK	66,8	61,7	67,6
Vlada Kosova	24,2	27,8	26,1
Lokalne vlade	4,0	4,3	3,5
Poslovna zajednica	5,0	6,2	2,8
Ukupno	100	100	100

Tabela A.5. Indeks poverenja potrošača

Indeks poverenja potrošača zasniva se na pet pitanja obuhvaćena u okviru Istraživanja Poverenja Potrošača:

1. Procena respondenata sadašnjih uslova za poslovnost.
2. Očekivanja respondenata u vezi uslova za poslovnost tokom narednih šest meseci.
3. Procena respondenata sadašnjih uslova za zapošljavanje.
4. Očekivanja respondenata o uslovima za zaposljavanje tokom narednih šest meseci.
5. Očekivanja respondenata o ukupnim prihodima njihovih porodica tokom narednih šest meseci.

Za svako od ovih pitanja pružaju se tri opcije: POZITIVNE, NEGATIVNE i NEUTRALNE.

Za svako pitanje, pozitivna vrednost deli se sa zbirom pozitivne i negativne vrednosti kako bi se dobio odgovarajući relativni odnos, nazvan "RELATIVNA" vrednost ili indeksna vrednost za to pitanje. Na osnovu ovih relativnih vrednosti izračunavaju se odgovarajući indeksi: Indeks Poverenja Potrošača – kao srednja vrednost svih pet indeksa; Indeks Sadašnjeg Stanja – srednja vrednost indeksa za pitanja 1 i 3; Indeks Očekivanja – srednja vrednost indeksa za pitanja 2, 4 i 5.

Tabela A.6. Procenti respondenata koji su "nezadovoljni" ili "jako nezadovoljni" sadašnjim političkim kretanjima (%)

	Jun 2002	Novembar 2002	Mart 2003	Jul 2003
Albanci	51,1	28,9	38,5	34,7
Srbi	82,8	79,9	87	83,1
Ostli	45,6	25,8	43	29,4
Ukupno (ponderisani %)	52,7	31,8	41,7	37,3

Izvor: Istraživanja mnjenja – jun 2002; novembar 2002; mart 2003, jul 2003.

Tabela A.7. Procenti respondenata koji su "zadovoljni" ili "jako zadovoljni" radom nekih institucija (validni %)

	UNMIK	SPGS	Vlada	Skupština	Lokalne vlade
Novembar 2002	63,8	73,1	74,1	76,7	52,0
Mart 2003	51,9	64,1	74,9	71,9	53,0
Jul 2003	43,1	71,4	78,1	74,7	51,2

Izvor: Istraživanja mnjenja - novembar 2002; mart 2003, jul 2003.

Tabela A.8. Mnjenje respondenata of radu nekih institucija na Kosovu* (%) – jul 2003

Institucija	Albanci		Srbi		Ostali	
	"Nezadovoljni" ili "jako nezadovoljni"	"Zadovoljni" ili "jako zadovoljni"	"Nezadovoljni" ili "jako nezadovoljni"	"Zadovoljni" ili "jako zadovoljni"	"Nezadovoljni" ili "jako nezadovoljni"	"Zadovoljni" ili "jako zadovoljni"
UNMIK	51,2	42,4	88,5	4,2	47,3	46,6
SPGS	22,9	71,3	91,1	2,1	39,9	51,5
Skupština	19,8	76,8	92,1	2,6	30,6	60,7
Vlada	16,2	79,1	92,7	2,6	27,3	63,2
Lokalne vlade	43,2	50,4	85,3	7,4	31,9	59,2

* - U tabeli nisu obuhvaćeni procenti respondenata koji nisu dali odgovore ili koji nisu mogli proceniti rad ovih institucija

Tabela A.9. Regresiona analiza⁶⁵ nezadovoljstva respondenata se radom UNMIK-a

Odredjujuće promenljive	Albanci		Srbi	
	Koeficijent korelacije	Standardna greška	Koeficijent korelacije	Standardna greška
Pol (žene)	0,135	0,000***	0,115	0,180
Starosna dob	0,031	0,349	-0,130	0,147
Nivo obrazovanja	-0,062	0,073	-0,058	0,500
Nezaposleni	-0,003	0,923	-0,040	0,640
Selo	-0,109	0,001***	0,018	0,830
Zadovoljstvo ekonomskom situacijom	0,131	0,000***	0,092	0,272
Bezbednost na ulici i kod kuće	-0,052	0,099	0,089	0,296
Zadovoljstvo političkom situacijom	0,223	0,000***	0,240	0,004**
Adaptiran R ²	0,205		0,070	

Nivo značajnosti: *p<0,05, **p<0,01, ***p<0,001
Zavisna promenljiva: Koliko ste zadovoljni radom UNMIK-a (linearna regresija)

Tabela A.10. Mnjenje respondenata o najvećim problemima kojima se suočava Kosovo (rangiranje tri

⁶⁵ Regresiona analiza predstavlja procenu zavisnosti jedne zavisne promenljive od jedne ili više nezavisnih (odredjujućih) promenljiva. Nivo značajnosti 0,05 (p<0,05) znači da verovatnoća korelacije ne bude statistički značajna manja je od 0,05 nivoa pouzdanosti.

ključna problema za različite vremenske periode)			
	Albanci	Srbi	Ostali
Novembar 2003	Nezaposlenost (1), status Kosova (2), snabdevanje električnom energijom (3)	Medjuetnički odnosi (1) i status Kosova (2), javna i lična bezbednost (3),	Nezaposlenost (1), snabdevanje električnom energijom (2), siromaštvo (3)
Mart 2003	Nezaposlenost (1), status Kosova (2), siromaštvo (3)	Javna i lična bezbednost (1), asocijalne pojave (2), medjuetnički odnosi (3)	Nezaposlenost (1), siromaštvo (2), statusi i Kosovs (3)
Jul 2003	Status Kosova (1) nezaposlenost (2), siromaštvo (3)	Javna i lična bezbednost (1), status Kosova (2), siromaštvo (3)	Nezaposlenost (1), siromaštvo (2), status Kosova (3)

Izvori: Ispitivanja javnog mnjenja - novembar 2002, mart 2003 i jul 2003.

Tabela A.11. Mnjenje o uticaju početka dijaloga na medjuetničke odnose (%)			
	Albanci	Srbi	Ostali
Medjuljudski odnosi će se poboljšati	30,4	21,1	31,9
Neće imati uticaja na medjuljudske odnose	25,7	47,9	9,8
Medjuljudski odnosi će se pogoršati	10,1	5,8	5,5
Bez stava	30,3	22,1	46,6
Bez odgovora	3,4	3,2	6,1
Ukupno	100	100	100

Tabela A.12. Mnjenja o prioritetnim pitanjima koje treba da se razmatraju tokom dijaloga (%)			
	Albanci	Srbi	Ostali
Saobraćaj	2,3	1,6	3,1
Trgovina	4,4	1,1	12,9
Nestale osobe	65,3	21,6	23,3
Povratak iseljenih	6,0	52,6	10,4
Medjusobno priznavanje ličnih isprava	6,0	0,5	3,1
Položaj manjina na Kosovu i u Srbiji	1,8	7,4	13,5
Energetika	0,9	-	9,2
Nešto drugo	1,8	5,8	3,7
Bez odgovora	11,4	9,5	20,9
Ukupno	100	100	100

Tabela A.13. Mnjenje respondenata u vezi konačnog statusa Kosova (%)						
	Novembar 2002		Mart 2003		Jul 2003	
	Albanci	Srbi	Albanci	Srbi	Albanci	Srbi
Nezavisnost Kosova unutar sadašnjih granica	84,3	0,0	88,5	1,1	87,9	2,9
Podela Kosova	0,5	34,4	0,3	4,0	0,0	26,6
Nastavljanje sadašnjeg statusa (medjunarodni protektorat)	5,2	2,2	0,9	1,1	0,5	0,0
Ujedinjenje sa Albanijom	9,8	0,0	9,9	0,0	11,5	0,0
Konfederalna država sa Srbijom, slično Crnoj Gori	0,0	2,7	0,0	12,5	0,1	7,6
Autonomna pokrajina unutar Srbije	0,1	60,8	0,3	81,3	0,0	62,9
Ukupno	100	100	100	100	100	100

	Novembar 2002		Mart 2003		Jul 2003	
	Albanci	Srbi	Albanci	Srbi	Albanci	Srbi
Slažem se sa povratkom na svoja imanja	37,6	75,7	36,8	24,1	45,9	59,8
Slažem se sa povratkom u nova naselja	3,1	13,8	1,6	10,3	4,6	11,6
Ne slažem se uopšte sa povratkom	30,2	3,2	38,0	49,4	28,3	26,5
Ne odnosi se na mene (nema izbeglica u mojoj sredini)	29,1	7,4	23,6	16,1	21,1	2,1
Ukupno	100	100	100	100	100	100

Odredjujuće promenljive	Albanci		Srbi	
	Koeficijent korelacije	Standardna greška	Koeficijent korelacije	Standardna greška
Pol (ženski)	-0,041	0,277	-0,040	0,613
Starosna dob	0,078	0,043	-0,011	0,889
Nivo obrazovanja	0,149	0,000	-0,059	0,470
Selo	-0,072	0,051	-0,219	0,006
Zadovoljstvo sa političkom situacijom	0,095	0,009	-0,014	0,861
Adaptiran R ²	0,033		0,020	

Nivo značajnosti: *p<0,05, **p<0,01, ***p<0,001
Zavisna promenljiva: Slažem se sa povratkom izbeglica na njihova imanja u sredini gde žive respondenti (linearna regresija)

		Novembar 2002	Mart 2003	Jul 2003
KFOR	Albanci	91,7	89,5	85,1
	Srbi	27,4	19,2	26,4
	Ostali	87,4	90,4	81,5
CIVPOL	Albanci	78,5	74,3	65,5
	Srbi	22,9	14,7	11,3
	Ostali	90,0	80,5	77,1
PSK	Albanci	95,5	92,6	89,9
	Srbi	9,3	17,9	4,6
	Ostali	90,6	89,7	85,3

	Priština	Mitrovica	Prizren	Peć	Uroševac	Djakovica	Gnjilane
Albanci	41,6	50,4	33,6	50,9	27,5	26,8	35,2
Srbi	87,0	63,4	-	-	38,9		70,0
Ostali	16,0	21,2	13,5	48,0	*	26,4	*

* Broj respondenata veoma mali

	Albanci	Srbi	Ostali
Strah od osvete	43,2	15,7	39,1
Nepoverenje u policijske organe	18,1	51,0	20,7
Nezainteresovanost policijskih organa za saradnju	11,3	20,9	13,8
Ljudi nemaju interes za saradnju	27,4	12,4	26,4
Ukupno	100	100	100

	Albanci	Srbi	Ostali
Nema organizovanog kriminala	8,5	18,6	32,4
Prisutan u maloj meri	19,8	53,1	27,8
Prisutan u srednjoj meri	34,8	17,7	36,1
Prisutan u velikoj meri	36,9	10,6	3,7
Ukupno	100.0	100.0	100.0

Odredjujuće promenljive	Albanci		Srbi		Ostali	
	Koeficijent korelacije	Standardna greška	Koeficijent korelacije	Standardna greška	Koeficijent korelacije	Standardna greška
Nesigurnost na ulici	0,217	0,000***	0,187	0,028*	0,306	0,006**
Zadovoljstvo političkom situacijom	-0,103	0,006**	-0,090	0,287	-0,299	0,008**
Interesovanje za aktuelna zbivanja na Kosovu	0,062	0,088	0,304	0,000***	0,171	0,094
Živeti na selu	0,070	0,056	0,117	0,167	0,094	0,373
Adaptiran R ²	0,068		0,119		0,264	

Nivo značajnosti: *p<0.05, **p<0.01, ***p<0.001
Zavisna promenljiva: Stepenu prisustva organizovanog kriminala (linearna regresija)

	Albanci	Srbi	Ostali
Poslovna zajednica	45,5	32,8	25,0
Javna preduzeća	7,1	4,7	0,0
Medjunarodna zajednica	24,3	46,9	54,2
Političke partije	23,1	15,6	20,8
Ukupno	100	100	100

ANEKS 2. Događaji tokom perioda Maj - Avgust 2003

Maj

- **6 maj** - UNMIK i KFOR suspenduju sve aktivnosti i treninge ZKP-a koji su se trebali održati van Kosova. Razlog tome je slučaj mosta koji je oštećen u jednoj eksploziji u severnom delu Mitrovice, gde je jedan od napadača bio član ZKP-a.
- **9 maj** - SPGS Michael Steiner potpisuje “Zakon o korišćenju zemlje”, zvanično poznat kao Zakon o transformaciji prava na korišćenje imovine društvenih nekretnina.
- **13 maj** - SPGS Michael Steiner je potpisao zakone o Telekomunikaciji, o Spoljnoj trgovini, o Upravljanju javnim finacijama i računovodstvu i o Visokom obrazovanju. Ova četiri zakona bila su izvesno vreme zadržana, pošto nisu mogli biti potpisani u obliku ukom ih je usvojila Skupština, bez izmena koja će ih usaglasiti sa Rezolucijom 1244 i Ustavnim okvirom.
- **15 maj** – Autoriteti Kosova su isključeni iz delegacija Ujedinjenih nacija na tri predstojeća međunarodna sastanka nakon što je Skupština Kosova izglasala jednu rezoluciju koju je SPSSG ocenio kao rezoluciju koja vodi ka “deobama” i koja je protiv duha izbegavanja vraćanja Kosova njenoj violentnoj prošlosti.

Jun

- **3 jun** – Nepoznate osobe su ubile tri člana jedne srpske porodice u Obiliću, mestu gde je do sada bio postignut izvestan uspeh u suživotu Srba i Albanaca.
- **21 jun** – SPGS Michael Steiner objavljuje da će Predsednik Ibrahim Rugova, Premijer Bajram Redžepi i Medjuministarski koordinator za povratak, Milorad Todorović, sačiniti deo UNMIK–ove delegacije za Samit EU o Zapadnom Balkanu koji će se održati u Solunu.

Jul

- **1 jul** – Generalni sekretar UN–a, g. Kofi Annan, podnosi izveštaj prema kojem je u toku četiri godine mandata Misije UN–a na Kosovu pokrajina načinila značajan napredak u dostizanju autonomije i samoupravljanja, ali da uspostavljanje reda i stvaranje postojeće osnove za ekonomski rast i razvoj ostaju centralni izazovi.
- **6 jul** - SPGS Michael Steiner potpisuje Krivični zakon Kosova i Zakon o krivičnom postupku Kosova. “Potpisivanje ovih dvaju zakona dovešće krivični zakon Kosova u veću saglasnost sa međunarodnim i evropskim standardima” izjavio je SPGS Michael Steiner.
- **8 jul** – Specijalni izaslanik Generalnog sekretara Kofi Annan–a za Kosovo, Michael Steiner, danas je okončao njegovu misiju nakon godinu i po dana vršenja ove misije.
- **9 jul** – Prema izveštaju UNDP–a promovisanog danas, u rukama civila na Kosovu ima između 330.000 i 460.000 vatrenih oružja, od kojih je većina neregistrovana i nekontrolisana.
- **25 jul** – Generalni sekretar Kofi Annan je naimenovao bivšeg Premijera Finske, Harri Holker–a, za njegovog novog izaslanika i šefa Međunarodne privremene misije na Kosovu (UNMIK).

Avgust

- **3 avgust** – Jedan oficir policije UNMIK–a ubijen je u jednom napadu na policijsko vozilo. Specijalni izaslanik UN–a je nazvao ovaj napad “gnusnim” i “strašnim” činom ubistva.
- **12 avgust** – Misija UN–a na Kosovu sprema se da u septembru sprovede jenomesečnu amnestiju oružja; ovo je treći po redu napor za prikupljanje “ogromne količine neutorizovanog oružja” koja je ostala u rukama Albanaca i Srba nakon njihove međusobne borbe.
- **13 avgust** – Nepoznata lica naoružana automatskim oružjem otvorila su vatru na grupu mladih Srba koji su se kupali na reci blizu Goraždevca. Jedan mladić je umro na licu mesta, dok je druga žrtva podlegla ranama kasnije.
- **18 avgust** – Savet bezbednosti UN–a je snažno osudio ubistvo dveju mladih osoba i ranjavanje četiri ostalih osoba prouzrokavana napadom nepoznatih osoba vatrenim oružjem na grupu mladih kosovskih Srba, i zatražio je da se ne štede naponi kako bi se izvršio doveli pred sud pravde.

Ekipa projekta:

Dr. Muhamet Sadiku, „Rinvest“ institut
Dr. Isa Mustafa, „Rinvest“ institut/Ekonomski fakultet
Mr. Shkelzen Maliqi, politički analitičar
Sejdi Osmani, „Rinvest“ institut
Mr. Lulzim Peci, Kosovska fondacija za civilno društvo
Dr. Vesel Latifi, Pravni fakultet

Rukovodilac ekipe: Dr. Ekrem Beqiri

Saradnici: Dr. Ymer Havolli, Mr. Avdullah Hoti,
Enver Bajcinca